

RAJANKÄYNTIÄ

NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME SUUNNISTA

KOKEILLUT

KIMMO

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA, HELSINGISSÄ

RAJANKÄYNTIÄ

NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME SUUNNISTA

RAJANKÄYNTIÄ

NYKYISEN KIRJALLISUUTEMME SUUNNISTA

KOKEILLUT

KIMMO

J. Siljo.

HELSINGISSÄ

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
Kirjapaino, Helsingissä, 1914

RAJANKÄYNTIÄ.

(Vuoropuhelu.)

INTO IHAMIELI, hovineuvos (in spe).

KALLE, itsellismies.

INTO I.: Salli minun vilpittömänä ystävänäsi lausua julki sydänsuruni: huolimatta kaikesta siitä henkisestä kukoistuksesta, mikä versoo ympärillämme; huolimatta kaikkien kansalaisten, sekä miesten että naisten, osoittamasta ihailusta ja hellävaraisesta rakkaudesta nuoren — tai suoraan sanoen: nyt vasta alkavan — kulttuurimme tuoksuvimpia kukkasia kohtaan, sinä nähtävästi kannat sydämessäsi penseyttä sitä kohtaan. Tällaisina vakavina, syvästi velvoittavina aikoina on tuollainen, — kuinka sanoisinkaan — yhteistunteen puute omiaan huolestuttamaan, varsinkin kun muistaa että sinäkin olet kerran sykkivin sydämin painanut ohimoillesi valkolakin, toivon liiton ylevän merkin, ja kun vielä — —

KALLE: »Saktoo vähän», sanoo savolainen kippari, kun laivat törmäävät yhteen. Minä olen hiturainen kyllä, enkä edes aina tiedä, miten sanoisin julki ihastukseni. Mutta mitä niihin uuden uutukaisen kulttuurimme tuoksuvimpiin kukkasiin tulee, niin ymmärtänet kai, ettei jokainen voi viihtyä niiden keskellä aivan kuin kotonaan.

INTO I.: Niin, ystäväni, tosin kaikki mikä on hienoa ja ikäänkuin ilmestystä korkeammasta ilmapiiristä, tosin se on vain harvoja valittuja varten; ja tosin ne, jotka näkevät ikuisuuden pyhäisessä valaistuksessa tämän ahdistusten alhon, tosin ne ovat omalla ylevällä tavallaan onnelliset siitä traagillisesta tietoisuudesta — ah, täytyy kuitenkin huudahtamani: usein liian traagillisesta! —, että ainoastaan muutamat valitut sydämet ihmiskunnan satojen miljoonien joukossa iloitsevat siitä elämän hymyilystä, mikä heidän sielulleen on ihas-tus, ja itkevät silloin kun heillä on suru; — tosin siis näin on. Mutta eikö meidän, jotka pyrimme aineellisuuden yläpuolelle, kuulemaan iäisyyksien säveliä ja näkemään paratiisillisen elämän värikisailua nuoren neitosen haihtuvimmassa hymyssä, eikö meidän ole ihana velvollisuus yllättää osanotollamme nämä kauneusunien tulkit keskellä elämän arkea ja murhetta?

KALLE: Saktoohan taaskin. — En minä totta puhuen rakasta niitä, jotka ovat marttyyrejä jo eläessään. Mutta jos selvään huomaan jollakin kengän puristavan jalkaa, niin aivan minä kärsin hänen kanssaan, ja tunnen taas helpotusta, kun hän jotenkuten pääsee pinteistään. Ja osaan minä iloitakin iloitsevien mukana. Mutta kyllä minussa kärsii ja iloitsee aine silloin kun sielukin. Mitä puhut aineen yläpuolelle pyrkimisestä? Minä tahdon sanoa: aine on ihanaa senvuoksi, että siitä voi luoda yhä ihanampaa. Ja aineesta on lähdettävä.

INTO I.: Aiotko todellakin jäädä ikipäiviksi tuolle asteelle? Mutta kaikkien aikojen suuret henget — —

KALLE: Ne jotka minä tunnen — tosin: minä en kirjanoppineena ole arvollinen päästämään sinun kenkäsi pauloja — näyttävät järjestään olleen muutakin kuin kauniisti kimmeltävää sielueetteriä. Eetterillä ei ole mitään muotoa, mutta he ovat aina ilmenneet tosi-ihmisen hahmossa. Ja aineellinen sisällys on pitänyt heidän sielunsa koossa.

INTO I.: Mutta musiikki, ystävä? Mutta rakastavan sielun sanattomat romanssit? Todella aikaansa seuraava kirjailija — ja kirjallisuudessammehan uusaikaisen ihmisen sielu väräjäää täysin vapaana kaikista aineellisuuden siteistä —, todella aikaansa

seuraava kirjailija pyrkii ennenkaikkea lauseittensa sulosoinnutukseen. Voiko mikään aine kohottaa mieltäsi sellaisen ihanuuden värisyttävään nautintoon, kuin esim. sen ja sen sekä siveltimen että kynän taikurin, sekä romaanin että näytelmän mestarin helkkyvä ja piirteiltään kuitenkin niin madonnamaisen säännöllinen suomenkieli? On kuin siitä astuisi itse kielen hengetär eteesi hyväilevänä ja läpikuultavana, huulillaan seraafinen hymy. Silloin emme enempää kysy; me raukenemme itsekkäine pyyteinemme kuin lumi auringonpaisteessa.

KALLE: Minäpä sanon toisen vertauksen: todella alkuperäinen kielitaiteilija tehoaa meihin kuin aurinko keväiseen nurmeen; hän sulattaa meistä lumen ja roudan, ja sen lisäksi, jos meissä on kelvollista kylvömaata, saa meidätkin vihertämään ja työntämään oraita. Siitä meidän »itsekkäät pyyteemme» vasta itsetietoisesti heräävät. — Mutta apropos niistä »todella aikaansa seuraavista kirjailijoista»; mitenkähän on, eikö lammasten pitäisi seurata paimentaan tai ainakin kulkea hänen edellään hänen tahtonsa mukaan? Kummallinen minusta on tämä »lauma ja paimen»-järjestelmä, mutta se ainakin tuntuu vallan nurinkuriselta, että paimen pyrkii noudattamaan laumansa oikkuja, jättäytyen sen häntä-

päähän. Tuollainen kirjailija, joka sinulle nähtävästi on kirjailijan ihanne, on epäilemättä ajan ilmiö, — tämän ajan, joka ennenkaikkea huutaa vapaata yksilöllisyyttä. Sellainen kirjailija »pyrkii lauseittensa sulosoinnutukseen». Niinpä niin. Mutta hän tekee mitä ikinä aika häneltä vaatii. Hänen onnensa on siinä, että hän laumansa takana häärien osaa lukea sen salaisimmat toiveet — tosin: kuinka vähän salatut ne silti ovat! — ja selittää ne sille paremmin kuin se itse. Ja hän imartele laumaa siitä, että sillä on sellaiset toiveet. Hän tyytyy siihen, mihin aika tyytyy ja hän määkii, täynnä yhteistunnetta, aikalaistensa kuorossa. Se musiikki on todella usein sangen aineetonta; — kuinka aineettomat halut sen sitten lienevät herättäneet.

Epäilemättä pyrkimys lausetyylin musiikaalisuuteen on hyvä sille, jolle se on luonteenmukainen. Mutta pidätkö musiikkia aineettomana taiteena? Paitsi että eräs niistä »kaikkien aikojen suurista hengistä» on arvellut niin aineellista taidetta kuin arkkitehtuuria jähmettyneeksi musiikiksi, voit ottaa huomioosi muutakin: aineellisuuteen kuuluvat kaikki ihmisen sielulliset ominaisuudet, jotka pysyvästi muodostavat hänen yksilöllisen luonteensa. Eetilliset ja älylliset ominaisuudet ovat pusertuneet esiin

aineesta. En usko, että siinä olennossa syntyy edes aitoa musiikkia, josta tämä sielun aineellinen sisältö puuttuu. Aine ja henki, — henki ja aine: yksi ja sama asia. Missä ei ole toista, siinä ei ole toistakaan. Eikä siitä mitään synny, — paitsi, tietysti, »rakastavan sydämen sanattomia romansseja».

INTO I.: Sinä pilkkaaja, — ah, sinä viillät verille minun sieluni. Miksi pilkkaat?

KALLE: Niin todella, eihän saisi pilkata. Ei saisi hymähtääkään »näinä vakavina, syvästi velvoittavina aikoina». Ihmiset ovat tulleet niin äärettömän hauraiksi ja arka-hermoisiksi. Korukapineita. Ja varomaton tutkistelija tulee usein syylliseksi kuin lapsi, joka rikkoo lelunsa, saadakseen selville sen sisällön, — katso, siinä ei ole sisällystä, tai on parhaassa tapauksessa namusia ja tina-kuulia. Hän rikkoo, eikä arvaa tehneensä väärin.

»Oletko hauras?

Varo lapsen käsiä silloin!»

Viillänkö verille sielusi? Toivon joka tapauksessa, ettei haavasta vuoda hiekkaan sen kalliimpaa nestettä kuin maitoa tai marjamehua — suo anteeksi, etten pidä esteettistä verta kovin suurena arvossa. — Mutta muuten, ei minusta olisi liikaa aika-

moinen suonenlyönti koko tälle aikakaudelle, jotas niin ihannoit. Ei siltä, että sillä olisi suonissaan liikaa verta; mutta se vähä, mikä sitä on, ei ole juuri kaivo-vettä sakeampaa, — joskin usein sameampaa. Senvuoksi potilas olisi saatettava rehellisesti tuntemaan oma heikkoudentilansa, jota se itse tietysti ylpeillen pitää vain hienostuneen kulttuurin asteena. On kuin kalmanhajua kaikkialla, vaikka hääkammioiden ilmaahan meidän pitäisi hengittämän. Eh-tineekö sitten ukkosilma ennenkuin koko maailma mätänee.

Olen ratkennut tässä puhumaan mietteitäni. Mutta salli minun jatkaa. Sinun edustamasi ajatuksethan elävät kaikkialla: ilmassa, jota hengitämme, ruuassa, jota syömme, makulatuurissa, jolla pidämme yllä sieluriepuamme.

Ainettahan minun piti ylistämäni. Verevyys ja rasvainen, myhäilevä hyvinvointi sellaisenaan ei kuitenkaan ihastuta minua. Muistan lapsuudestani erään pojanpöljäkkeen, jota vihasin sydämestäni: sen poskinahka oli niin tiukalle pingoittunut, että olisi millä hetkellä tahansa odottanut veren lähtevän tippumaan sen läpi; paksut huulet näyttivät aina imeskelevän jotakin ja silmät seisoivat tyhminä. Se poika perivarmaan isältään leipurin ammatin tai kii-

pesi senaattiin. Sitä verevyyttä kunnioitetaan yhteiskunnassa kansalaiskunnan nimellä; kun se työntyy taiteen n. s. pyhitettyyn maailmaan, syntyy pitkä, juhlallinen hiljaisuus, ja vain jotkut taisteluintoiset kukonpojat uskaltavat aidan takana hioa nokkaansa »poroporvarillisuuden» tuhoksi. — Sitä verevyyttä pidetään aina arvossa, sillä se ei saa ketään levottomaksi. Mutta se ei ole kulttuurivoima: sen rasva-prosentti on liian suuri.

Vielä toiseenkin suuntaan rajoitus verevyyden ihannoimiselle! Veren vaistojen varassa eläminen tekee ihmisestä narrin ja sokean elukan, ellei eetillinen itsetunto ja intuitiivinen näkemys opasta hänen rientoaan, avaa hänelle hänen oman kohtalonsa näkölinjaa. Sinä taiteellisesti hurmattu mies kai sinä omalta kannaltasi voit sydäimestäsi yhtyä tuohon vanhaan, kuuluisaan huu-dahdukseen, johon minä omaltani: »Mikä ihana asia onkaan perspektiivi!»

INTO I.: Tietysti, ystäväni, tietysti. Ah ylimaallinen taide, joka iäisyyden perspektiivissä värisytät polvistuvan palvelijasi sydäntä! Ja juuri eetillisenkin perspektiivin näkökulmalta — vaikka eetillisyyys tietysti on vain taiteen almu elämälle — pitäisi olla erittäin kiitollinen uusimmalle kirjallisuudellemme. Voisin mainita koko joukon

kauas kantavia nimiä, jotka edustavat ikuisesti taattuja ihanteita. Siveyden, totuuden, henkisen rakkauden, naisasian aatteet — kuinka kauniita voittoja ne ovatkaan saavuttaneet hengen aseiden avulla viime aikoina.

KALLE: Kyllä niin. Mutta jutellaanpa niistä suuruuksista tuonnempana. Minä en oikein luota niihin ikuisesti taattuihin ihanteisiin, jotka kuultavat sanojesi takaa; minä luotan vain yksilöllisen persoonallisuuden ihanteeseen, joka muodostuu yksinomaan noista eettillis-älyllisistä ominaisuuksista rehellisissä elämänkoetuksissa. Siinä eivät auta ne ulkopuoliset ihanteet, se salonki-henkevyys ja salonki-ihmisen hienotunteisuus, joita avuja nykyisellä kirjallisuudellamme onkin oikein tuhottomasti. Ainoastaan yksilöllinen ja tiivis luonne on jotain oleellista, jotain josta voi pitää turvallisesti kiinni, se on kaikesta aineesta kehittyneintä ja kestävintä. Se ei haihdu eetteriksi onnenauringon paahteessa, eikä muutu tuhkaksi tulella. Jos siihen yhtyy taiteellisia avuja, niin sellaisella yksilöllä on parhaat edellytykset päästä taiteen ehdottomiin saavutuksiin. Kellään muulla ei.

Tämän sisäisten ominaisuuksien maaperän on hedelmöityttävä ulkopuolisesta aineellisuuden maailmasta. Kun nyt on puhe kir-

jallisuudestamme, niin sanonpa, mikä minusta nykyään on lohdullisin tosiasia: se, että kirjallisuutemme on lähtenyt nousemaan niin juurevasti, niin laajalta pohjalta. Että sen peruskivinä ovat Kalevala, Kanteletar, Kivi, n. s. kansankirjallisuus. Sopii toivoa, että kerran koko rakennus kohoaa samasta graniitista, joskin erimuotoisista ja -kokoisista järkäleistä, erilaisin väri-vivahduksin.

INTO I.: Hm, no jaa, tosin, — tosin Kalevala ja Kanteletar, Kivi ja kansankirjallisuus muodostavat, voipa sanoa, klassillisen kirjallisuutemme; tosin ne myös ovat kantaneet maamme mainetta yli merten ja maitten. Mutta ystäväni, älä sulje silmiäsi näkemästä sitäkään rohkaisevaa tosiasiaa, että uudenaikaisessa kirjallisuudessamme on teoksia, miesten niinkuin naistenkin, jotka ovat voitokkaina, kotkansiivin kiittäneet ulos suureen maailmaan, vieden mukanaan viestin modernien hengenvirtausten saapumisesta meidänkin penseään Pohjo-laamme. Niin että jos me pyrimme vaatimaan sivistyksellemme kansalaisoikeutta yleismaailmallisen kulttuurin valtakunnassa, niin tämä uudenaikainen, eurooppalainen kirjallisuutemme olkoon meidän lähetystömme, meidän lippumme ja meidän aateliskilpemme! Minä olen kansallisesti, minäkin,

erittäin innoitettu, mutta minä kysyn, ja mielestäni täydellä syyllä: esiintyykö todella ymmärtäväinen ja sivistynyt henkilö, vaikka kuinkakin kansallishenkinen, esiintyykö hän, sanokaamme, eurooppalaisessa juhlatilaisuudessa ilman frakkia tai smookingia, ilman kiiltonahkakenkiä ja hansikkaita? Eikö hän voi selittää ulkomaalaisille diskreetisti hymyillen: nimeni on se ja se, olen kotoisin sieltä ja sieltä? Eivätkö kysyjät tyydy siihen ja iloitse, että siltäkin maailmankolkalta tulee ihmisiä, jotka esiintyvät *comme il faut*?

KALLE: Arvattavasti. Enkä minä nyt tahdo väittää sinua vastaan muuta kuin että parhaat kirjamme eivät olekaan yhtä omiaan kansainvälisiin — tai edes kansallisiin — juhlatilaisuuksiin, juhlapuheiden aiheiksi, juhlatunnelmaa ylläpitämään, kuin koruttomien arki-ihmisten iloiksi. Jääkönpä vaan — toistaiseksi — tämän vuosisadan kirjallisuudelle tuo juhlallinen, ulkomainen lähettilästoimi — suurihan se virka ei missään tapauksessa ole, eivätkä peruskivien laskijat haudoissaan sitä kunniaa kadehtine; pääasia että nuo vanhat peruskirjat — todellakin: monen mielestä jo klassilliset, s. o. kirjastojen unhoon kelpaavat — jäävät edustamaan kasvavan kansan tietoisuudessa todellista suomalaista sielua.

Sellainen »työnjako» kai olisi paras mahdollinen, ainakin kunnes ajan hammas on nakerrellut pölyksi tuon hansikaskäsien kirjoittaman, frakkipukuisen kirjallisuuden.

»Maalaiskuosi» minusta on yhä edelleen kirjallisuudessamme verrattomasti tyylikkäämpi kuin »moderni» herrasasu. Siinä, että maalaiskuosi on melkein yksin vallitsevana, on epäilemättä ikävä puutos, mutta onhan kuitenkin pääasia, että pohja on hyvä. Turmiollisin ja epäoikeutetuin kanta nykyiseen kirjallisuuteemme nähden on minusta — luvallasi sanoen — tuo sinun omaksumasi, jolta joudutaan päättömästi ihannoimaan melkein mitä tahansa ulkomaalaista tuontitavaraa — »modernien hengenvirtausten» tekonimellä. Mitähän joku suomalainen maalaispoika tai -impynen, joka on istunut kaikki Pariisin kahvilat ja malleksinut Italian taidemuseot ja Wienin ja Berliinin teatterit, ja ottaa sitten ja kirjoittaa suuren romaanin, (jossa ainakin yhden pääsankareista täytyy olla ulkomaalainen), — mitähän sellainen tavallisesti osaa löytää »hengenvirtauksista»? Jos hän on ollut lähes typötyhjä tynnyri lähtiessään vyörymään, niin hän palaa »opintoretkeltään» vielä tyhjempänä, joskin helisten.

INTO I.: Siis suljettakoon kaikki Euroopanpuoleiset ovet ja ikkunat, siis katkaista-

koon kaikki liikeyhteys edistyneempien maitten kanssa, siis lakattakoon pyrkimästä sille yleisinhimillisen sivistyneisyyden tasolle, josta suuret esitaistelijammekin ovat uneksineet!

KALLE: Sitä en toivo. Mutta jos tuosta tärkeästä liikeyhteydestä emme hyödy muuta kuin ulkonaisen kosmopoliittisen sävyn ja joitakin muukalaisia maneereja, niin se on meille vain vahingoksi. Nousukkaus sitäpaitsi on pahempi haihtumaan kuin sipulin maku ja se kuultaa läpi viekkaimmankin teeskentelyn. Luulen, että vain aniharvat poikkeukselliset yksilöt voivat kasvaa tuollaisista ulkomaisista opinto-retkistä. Useimmilla ei ole edellytyksiä sulettamaan henkilökohtaisesti omikseen syvempiä vaikutelmia hengen virtauksista, jos pääsisivätkin likelle niitä.

INTO I.: Mutta onhan niin moni tuonut loistavan tyylin mukanaan taiteen keskuspaikoista.

KALLE: Niin: useimmiten hatun, takin ja kaatiot. Mutta mikäli meillä on kestävää kirjallista tyyliä, niin kotona se on muovattu ja kotoisesta, arkisesta puheenparresta. Muu »tyyli» on heikon inspiratsion hätävalhetta. Luullakseni monen romaani- ja draamatehtailijan olisi verrattomasti terveellisempi tehdä vuotuinen ulkomaanmat-

kansa jonnekin, sanokaamme, Kuopion takalistoille, oppimaan sekä tyyliä että rehellistä elämännäkemyistä. Sellainen mielenmuutos voisi herättää perusteltuja toiveita, — vaikka moni »suuri kirjailija» saisi silloin alkaa uransa aivan alusta, sälinnäyhteistä.

INTO I.: Niinkuin meille ei olisi siunautunut jo enemmänkin kuin kylliksi noita kömpelöitä talonpoikaisjuttuja, joissa ei ole mitään tunteen sähkökipinöimistä eikä fantasian iloa! Tahtoisit varmaan perustaa oikein kirjallisen käsiteollisuuskoulun?

KALLE: Käsiteollisuus-taipumukset ovat paljon suuremmat siellä ylhäällä, uusaikaisen muotikouluutuksen saaneiden keskuudessa, kuin alhaalla, usein kyllä raskaskätisissä kansankuvaajissa. — Mutta käsität minut täydelleen väärin. Tarkoitin vain kirjailija-yksilöllisyyden tehostumista. Tahdon sanoa, että monella kirjailijallamme ei ole edellytyksiä ensinkään enemmän saamaan herättäviä ja vapauttavia vaikutelmia ulkomaisesta hengenelämästä kuin eläytymisestä omaan rotuun ja maahan. On opittava kotona mitä voi, ennenkuin lähtee meren taa kalaan. Oma yksilöllisyys on — ja pitääkin olla — jokaiselle kallein asia. Mutta se tehostuu sitä mukaa kuin yksilö alkaa tuntea itsessään määrätyn rotuluonteiden laajenevan ja tiivistyvän. Hänen ei

suinkaan tarvitse ilmaista tätä kehittymistään ulkonaisesti, esim. taitelijana valitsemalla ennakolta määrätyn aihepiirin. Aihe on ulkonainen asia; ratkaiseva seikka on yksilön sisäinen näkemyskyky ja eetillinen luonne.

INTO I.: Eetillinen, eetillinen! Sitä käsitettä ei ole minun estetiikassani.

KALLE: Sitä minäkin. Sinusta se on taiteessa irrallinen hyve. Ei sen kuitenkaan tarvitse sinua vieroittaa minun ajatuksistani. Eetillisuus, — ei se ole muuta kuin varmalle intensiivisyyden asteelle kehittynyt sisäinen näkemys. Ei se ole »taiteen almu elämälle», — ja vielä vähemmän se taipuu uhrautumaan niiden »asiain» joksupojaksi, joita sinäkin tunnutt taiteessa sievän. Mutta siitä tuonnempana. — On siis vain otettava oppia siitä, — siitäkin, — mitä omassa maassa on saatu aikaan. Kehityksen täytyy tapahtua elimellisesti omalta maaperältä. Siltä kannalta juuri on itse kunkin kirjailijan tarpeellista löytää se elämänpiiri, jota tuo edellämainittu klassillinen kirjallisuutemme edustaa. Partioiretket siihen maailmaan voivat virkistää monen aistimet, jotka uusaikainen kouluutus on lamauttanut horrokseen. Sekin on jo suuri voitto. Ja uskaltautuminen rehevien läheisten vaikutelmien lumopiiriin

on kehitysmieliselle yksilölle vaarallisin ja terveellisin koetus: siinä on kysymys juuri oman erikoisuuden tavoittamisesta.

Suomalaisen kirjallisuuden pitäisi mielestäni kokonaisuudessaan kuvastaa suomalaista sielua, — tietysti sen eri kehityksasteilla, eri vivahduksina. Luulen, että jokainen tervevaistoinen ihminen, mikäli hän löytää kirjallisuudestamme jotakin mielenkiintoista, löytää sen etupäässä juuri kansanelämään pohjautuvasta kirjallisesta taideteesta. Siinä on aina tunnettavana suomalainen sielu, joskin se tavallisesti puhuu vielä vähälukuisin elein. Kuinka harvoin niin onkaan laita tässä muka korkeammalle asteelle ehtineessä uusaikaisessa kirjatuotannossamme! Vain minimaalisen pienessä osassa sitä on suomalaisuus kehittynyt henkiseksi sävyksi. Tyypillinen »moderni» suomalainen kirjailija on »*flach im Instinkte*» — vaistoltaan herpaantunut —, Nietzschen kielellä puhuen. Mutta jos kirjailijan välttämättä täytyy lainata itselleen näkö- ja kuulokyky — siltä usein näyttää —, niin hänen olisi varmaankin terveellisintä hiukan nöyrtyä ja ottaa tämä laina vastaan kotoiselta taholta: siten hän aikaa voittaen voisi, vaikkakin muiden turvin, saada kiinni siitä luonteenvaistosta, jonka hän on sekavien vierasten vaikutusten alaisena menet-

tänyt ja joka kuitenkin yksin voi tehdä hä-
nestä taiteilijan. Kauniina esimerkkinä siitä,
että perin yksilöllinenkin ja elämäntunnol-
taan nykyaikainen kirjailija voi pysyä luon-
teensävyltään tiiviisti suomalaisena, on K.
A. Tavaststjerna; uudemmistä suomenkieli-
sistä kirjailijoista vain jotkut harvat sie-
tävät vertailua hänen kanssaan niin taitei-
lijakykyyn kuin puhdasrotuisuuteenkin kat-
soen. Kiven runoudesta taas näemme, ettei
kansanlapsen suinkaan tarvitse elää yksin-
omaan siitä kouraantuntuvimmasta taiteen
materiasta, minkä runsaus muutamien lah-
joille kyllä on ollut liiallinenkin, vaan että
hän voi kohottaa luomiensa keskeltä näky-
viin myös oman henkisen yksilöllisyytensä.
Kivellä ei luultavastikaan ollut mitään sys-
temaattisesti järjellä jäsenneltyä maailman-
katsomusta, mutta hänellä oli synteettinen
elämännäkemyks, oman kohtalon rajojen yli
kantava elämäntunto: hänen runoudessaan
päilyy laajentuneen minuuden mikrokos-
mos. Jos et sanojani muuten usko, niin lue
uudelleen (ja lue muunkin takia) esim.
»Seitsemän veljeksien» loppuluvut, »Lea»,
»Kullervo», lyyrillisiä runoja. Eihän meille
Kiven jälkeen ole tarjottu ainoatakaan näy-
telmää — ei murhe- eikä hovinäytelmää
—, joka osoittaisi kehittyneempää henkistä
luonnetta, — kyvyn aitoudesta puhumatta-

kaan. Me tämän vuosisadan lapset, mehän olemme äkkiä keksineet itsemme kovin traagillisiksi, me olemme jo kehdoissamme valmiita murhenäytelmän sankareita (ja sankarittaria); mutta me emme ole saaneet itsestämme puserretuksi ainoatakaan murhenäytelmää, mistä persoonallinen kohtalon-tunto puhuisi niin voimakkaasti kuin Kiven »Kullervosta», — mitä puutteita sillä teoksella muuten lieneekin. Kivellä oli sekä harvinaisen hedelmällinen humoristinen äly että syvä uskonnollinen mielenlaatu, — molemmat korkeimman ihmistyyppin pääominaisuuksia, — molemmat avuja, joita nykyisellä ihmistyyppillä on nihki vähän.

INTO I.: Mitä sinä, mitä sinä nyt! Sinulla on riivaajainen! En ole tahtonut puhe-tulvaasi keskeyttää, mutta nyt minun oikeudentuntoni vaatii minua avaamaan suuni. Epäätkö meiltä — huomaa, mitä sanon »meiltä»: minä puhun viimeiseen hetkeen saakka kokonaisen sukupolven puolesta ja se puhuu minun suuni kautta! — epäätkö meiltä uskonnollisen mielenlaadunkin? Eikö sinulla ole korvia kuulemaan, kuinka uskonnollinen, niin, suorastaan legendaarinen, myyttejä luova henki humisee nuoressa kirjallisuudessamme, joka taapalee korkeuksia aivan uskonnollisen elämänkäsityksen pohjalta kohoten?

KALLE: Totta toinen puoli sanoistasi. Mutta luulen sinun sittenkin sekoittavan käsitteitä. — Tällä erää sentään pyydän saada itsepäisesti jatkaa äskeiseen sävyyn; hymyile sinä toisella suupielelläsi ja lohduta itseäsi näin ajatellen: »tjaa-ah, tämä on hetkellistä kuohaa, jonka takia ei kannata tehdä itseään levottomaksi: näenhän, miten *minun* ihanteeni keräävät ympärilleen päivä päivältä enemmän seurakuntaa — sekä miehistä että naisista!» — Minä siis jatkan ja sanon: todella, turhan tähden emme vilpittöminä hetkinämme häpeä raihnaisuuttamme, — »me näpertelijäin sukukunta!» Mutta jos sinua hermostuttaa se, että aina ja joka paikassa vedotaan samoihin asioihin ja henkilöihin, niinkuin juuri Kiveen, niin en osaa vastata muuta kuin: täytyy, — niinkuin vesivarassa olevan täytyy turvautua ainoaan airoon, minkä on haaksirikkoiesta laivasta tavannut käteensä.

»Klassillisella» kirjallisuudellamme on yhä tärkeä, jatkuva tehtävä: elämännäkemysuudistaminen. Kuten olen kokenut selvittää, tämä tarkoittaa vain aistimien virkistämistä, *yksilöllisen* näkemysuudistuksen ja tunne-elämän tehostamista, — ei minäkään univormupukuisen kirjallisen kansalliskaartin perustamista.

Vielä väitän, että kaikki tervevaistoiset

kulttuurityöntekijät ovat jonkinlaisessa mieskohtaisessa suhteessa siihen maaperään, mikä on tuottanut pääasiallisen osan suomalaista kulttuuria: maaseutuun. »Sivistynyt» kaupunkilaisuus on yhä — ikävä kyllä — vain tähkäreidenpoimija sivistyksemme vainioilla. Se ei jaksakaan elää omina-keisesti. Se on riippuvainen sekä maaseudusta että (varsinkin) ulkomaista. Se edustaa kaikkea, mikä nykyajassa on raukeata ja näivettynyttä. Kaikki, mikä esim. kaupunkilaiskirjallisuudessamme on omina-keista ja todellista taidetta, liittyy sävyiltään paljon likeisemmin maalaisuuteen kuin »moderniin» kaupunkilaisuuteen. Niinpä ainoa kypsä kaupunkilaisepiikkamme on syntynyt liitossa niiden maalaisluonteisten virtausten kanssa, jotka ovat meille antaneet parhaan osan uudempaa kirjallisuuttamme. Lyyrillistä runoutta on tietenkin melkein mahdoton varmasti eritellä alkuaineisiinsa; mutta voipa huoletti sanoa, että ne tunnut, jotka lyriikkamme herättää väkevimpinä, ovat kotoisin salojen jylhyydestä, heleistä maakylistä, koskien partailta ja raskaasti vyöryvään ulappain ääritä, — vaikka ne joskus kyllä ovat voineet tiivistyä kaupunkilaiselämän ahjossa. Meidän jokseenkin runsas, raukea ja tympeä boheemirunotemme sensijaan elää pääasiallisesti poimi-

malla tähtkäpäitä lyriikkamme varsinaisten elomiesten jäliltä; ne sameat »hengenvirtaukset» taas, jotka lirittävät sen kivikko-uomassa, tulevat suorastaan kaiken maailman hallarämeistä. Ja kuinka vähän draamallista meidän kaupunkilainen »kulttuuri-elämämme» on! Tässä on juuri sen ontouden ilmeisin todistus. Varhempi n. s. realismimme tuotti joitakuuta hyviäkin kaupunkilaisnäytelmiä, mutta senjälkeen kun se n. s. yksilöllisyys tuotiin suurella tohulla ja symbolien räikinällä maahan, on draaman runotar ollut vaiti ja pukahtamatta.

INTO I.: ? ?

KALLE: Nii-in! Vaiti ja pukahtamatta. Probleemit ovat ratkaistut, — ja draamallisia yksilöllisyyksiä ei ole saatu maata tömissyttämällä syntymään. Ei uusromantiikka eikä uusrealismi ole sitä mahtanut. Ei erotiikka eikä estetiikka ole auttanut kirjailijoitamme pysymään tukevasti näytelmän runoratsun selässä. »Suurkaupunki» otti näillä -ismeillään ja -iikoillaan johtaakseen sivistyselämäämme; mutta se ei ole vielä tähän päivään asti sinetöinyt omatekoista valtakirjaansa, se ei ole antanut meille persoonallisesti pätevää draamaa. Sen draamasikiöt ovat kuolleina syntyneet. Mitä huomattavia yrityksiä sillä alalla tältä vuosisadalta on, ne ovat syntyneet maalaiselä-

män ja luonnon inspiroimina. Summa summarum: minä väitän, että jos meillä vielä syntyy kirjallinen renessanssi — niinkuin muiden taiteiden alalla on syntynyt ja yhäkin jatkuu —, niin se on ottava ydinvoimansa väkevämmästä maaperästä kuin kaupunkilaiselämästä. Se tuuloittaa kirjallisuuden hääkammiot ja kuohuttaa uudet veret kiertämään runoniekkein suonissa. — Ja onhan toki jotakin liikettä siihen suuntaan.

INTO I.: Pidä uskosi. Ja hyvä, jos se toteutuu, tai ainakin olisi oikeus myönnettävä myös sille pyrinölle. Mutta salli minun sentään epäillä tuon niin sanotun kaupunkilaisuuden ja sen kannattaman intiimimmän sielunelämän tappiota. Sallithan?

KALLE: Kernaasti. Mutta epäilehän hieman kokeeksi myös sen »intiimimmän sielunelämän» totisuutta, vaikka ei pelättäisikään sen häviötä, — eihän se häviä! — Joko epäilit?

INTO I.: Johan hieman . .

KALLE: No etkö saanut tuntosarviasi mahtumaan mihinkään loveen? — Tunne-mehan nimeltään n. s. suurkaupunkilaiselämän hehkuvan intensiteetin. Oletko taattu sen elinvoimaisuudesta? Tai edes sen todellisuudesta? Eikö siitä hajahda fosforin ja spriin — yhteensä siis: espriin —

tuoksu enemmän kuin intohimossaan liekitsevän veren? Uskon kyllä, että summattomasti se elämä on ehtinyt jo tupruttaa yläilmoille savuna sakeinta suomalaisverta; sillä tummat pilvethän ovat raskaina massoina kasaantuneet alttarien ylle. Mutta minkälaista parkua ja vaikerrusta — liian raukeasti hillittyä — ovatkaan täynnä uhrien joutsenlaulut! Heikkoa näkyy se sakeakin veri sentään olleen, kun ei intohimon ankarin puserrus ole siitä purkanut kuuluviin miehisen miehen totista kiukkua ja kapiinaa.

Mitä väriyhtymiä kyllä onkaan leimahdellut kauas ajan yöstä! Kaikki nykyisen taiteen kokkikirjan koristeelliset sävyt: rieskanvalkeasta sinipunervaan. Basillittoman veren punaa vain ei. — Ja mitäs, väri kun väri. — Mutta näiden oman sydämensä marttyyrien kasvoille nousee itsensäkuristajan kamoittava ilme; ja se ei ole enää koristeellista, se on jo — kuinka sanoisin — säädytöntä ja tuhmaa: sellaiset asiathan pitäisi suorittaa kulissien takana. — Mutta sitten he lyöttäytyvät usein vielä haikeiksi ja käyvät veisaamaan virsiä — lohdutukseksi ja anteeksiantamukseksi maaemolle, jonka kasvojenpiirteitä he tuskin muistavat, — kansalleen, jonka kohtalo heillä on kovin raskaana sydämellään, vaikka se on

antanut heille vain heidän surullisen yksinäisyytensä. — Ja kun kohta on ohi, niin marttyyrit laskeutuvat alttarilta ja syövät ja juovat kuten tavalliset porvarilliset ihmiset. Sellaista on eräillä asteillaan se fin de sièclen eurooppalainen »intiimi sielunelämä», joka on vihdoin meilläkin päässyt kukoistamaan. Kainous on kai todellakin liian miehekäs hyve, jotta se voisi saada valtaa tässä ajassa. Tuo vimmatu halu omien kiihkojen ja oman surkeuden seuloomiseen ja vatvomiseen ja erittelyyn — niin loistava todistus suvun kehuusta poikkeusihmisylpeydestä! — se on näet vähemmän syntyisin inhimillisestä tunnustajanöyryydestä kuin tarpeesta herättää mielenkiintoa tai sääliä. Kysymyksenalaiseksi jää, onko siinä koskaan ollutkaan mitään totista intohimoa, — epäilemättä siinä kyllä on ollut erästä toista, nykyajan ihailuinta hyvettä, josta näin säädyllisessä seurassa ei kuitenkaan sovi puhua muuta kuin vihjailen.

INTO I.: Johan sinunkin sanasi alkavat hajahtaa fosforilta.

KALLE: Niinpä kyllä, huomaa. Etkähän sinä oikeastaan taida — noin periaatteellisesti — olla intohimoisten luonteiden edustaja, — paremminkin sen kulttuurielämän seraafisen puolen ihastelija — ja makus-

telija; niin että suo anteeksi jos olen paasannut tässä sinulle silmät korvat täyteen näin kuumista asioista. Nuoruuttahan sentään toivonet sinäkin lisää; ja sen mukana sietä isitulla uusi intohimoisen elämäntunnon sykähdys — kunhan ei sellainen, joka päättyy parkuun ja vaikerruksiin jumalille ja maaemolle siitä, että kaunis leikki kääntyy joskus karvaaksi. Joka leikkiin käy, hän suoriutukoon siitä niin kunnialla, etteivät katsojat nolostu hänen surkeista eleistään. Tämän kai pitäisi olla sivistyneisyyden ensimmäinen puntti ja pykälä. Ja muuta, porvarillista kunniaahan taitelijaihmisellä ei ole.

Meidän n. s. individualistisen kirjallisuutemme lyhyt, mutta huikea historia näyttää ainakin syrjäläisestä sangen nololta: ensin suuret eleet ja sampanjakuohuiset monoloogit jumala Minän ihanuudesta; sitten koristeellinen talttumus ja koottujen heroisten kokemusten kylmäpäinen kuvailu — sen pitäisi olla suvun varsinainen voimannäyte ja todistus älyn ylivallasta, mutta se paljastaakin meille vain naisten aivot ja miesten lampaansydämet. Siihen samaan dekoratiiviseen asenteeseen — kuinka ikävään kuitenkin! — ovat vähitellen jähmettyneet monet muutkin kuin nuorihuavan temperamentin profeetat ja pro-

fetissat. Samaan lopputulokseen, sydämen köyhyyteen, hiukan — tai ehkä hyvinkin — hysteeriseen hermoelämään on painumassa koko tosi-moderni, naisten siipien alla kasvanut kirjallisuutemme.

INTO I.: Naisten? Jokohan niin? Ja pahaksiko he muka ovat olleet?

KALLE: Paljon sekä hyväksi että pahaksi. — Naiset, — tai, uskaltanen sanoa: nainen, kun asianomaiset itsekin niin mielellään käyttävät tätä kollektiivikäsitettä, — tai naisliike, sanoisimmeko niin, ovat todella hyvin paljon saaneet aikaan kirjallisuudessamme. Suomi ei todellakaan ole turhaan edistysmaa. Kirjallisuudellemme naisliike on lahjoittanut sekä miehekkäitä naisia että naisekkaita miehiä, — ja paljon indiviidejä siltä väliltä, molempaa sukupuolta.

Alkakaamme naisten hyvistätöistä. Täytyypä myöntää, että naisten parhaat ovat olleet ja ovat uudemman kirjallisuutemme miehekkäimpiä, rohkeimpia ja tinkimättömiä yksilöitä. Jo eräiden tyylillinen itsenäisyys on perin huomattava. Ja vielä suuremmaksi kunniaksi heille lankeaa se, että kun monet n. s. kansalliskirjallisuutemme isistä painoivat väsyneen päänsä ryntäilleen ja torkkuivat, tai jaarittelivat puuta heinää, niin edelliset kajosivat lujakätisesti ihmisen arimpiin kohtiin. Ja kyllä

hekin ovat osanneet ajatella kylmästi aivoillaan, mutta heillä on ollut myös laaja ja lämmin sydän. He ovat olleet todellisia poikkeusihmisiä, sekä naisten keskuudessa että miehiin ammattitovereihinsakin verraten. Mutta siitä he ovat palkkansakin perineet: solvaukset ja siveelliset tuomiot, kun taas heidän tosinaiselliset sisarensa ovat puolueensa tai klikkinsä jumalattarina, sekä mies- että naiskäsien kantamina ja kruunamina rientäneet juhlahumussa voitosta voittoon.

INTO I.: No koskeeko tuo oikeastaan meitä miehiä? Senhän voisimme jättää naisten keskinäiseksi kiistanaiheeksi.

KALLE: Kyllä se koskee meitäkin, jos tahdomme tuntea oman historiamme; tuo edellinen, rohkea nainen on sanonut paljon siitä, mitä mies — joko arkuudesta tai velttoudesta tai lahjattomuudesta — on jättänyt sanomatta. Jälkimäinen, seppelöity nainen on ollut tosimodernin kirjallisuutemme ylivalti kuningatar, tai oikeastaan enemmän: fatum. Mutta ei suinkaan mikään transcendentaalinen fatum, vaan niin immanenttinen kuin mahdollista. Todellisenä taiteen hengettärenä hän on astunut alas korkeuksistaan ja ottaen päälleen ihmisen lihallisen muodon huumannut kaikki alaisensa. Hän on tuonut kirjallisuuteen

oman minuutensa lukemattomine muunnoksineen; hän on täyttänyt jälkimäisillä kaikki arvopaikat: madonnan temppelikuorista diivan hotellihuoneeseen ja kurtisaanin salonkiin asti. Väkisinkinhän siitä syntyy hienosyistä, intiimiä, »eurooppalaista» taidetta, arki-ihmiset naisten joukossa saavat jäädä tyhmempien hengetärten huomaan.

INTO I.: Pilkkapuheisiisi en halua vastata. Mutta totta kai kuitenkin myönnät sen verran, että kirjallisuutemme on viimeisen vuosikymmenen aikana erinomaisesti rikastunut ja vilkastunut mielenkiintoisista yksilöistä ja rikkaista sävyvivahtuksista — ja se on minusta jo hyvin tyydyttävää. Totta sen myönnät?

KALLE: Totta myönnän, — täydellä suulla. Mielenkiintoisia yksilöitä? Kyllä, — aina aluksi. Ja rikkaita sävyvivahtuksia: saman luonteen — tai luonteettomuuden.

Ja tavallaan ehkä mielenkiintoisin näistä tämän hengettären kasvateista, näistä »vivahtuksista», on se miehinen mahdollonpalvelija Suomen tuiman taivaan alla, se loppuun saakka uskollinen, se seraafinen monitaituri, josta äskettäin niin kauniisti puhuit. Esteettisen erotismin tragikoomillisin monstrum! Miehinen tyyppihän kyllä on nykyajasta melkein olemattomissa, ja puolivälinilmiöitä, kuinka sanoisimme: hame-

housuja, kuin kissoja Vilkkilässä. Mutta tämä ystäväinen tuntuu olevan miltei kemiallisesti puhdas sukupuolestaan. Sellainen ei tarvitsisi ei hametta eikä housuja, eikä sittenkään osaisi arkailla alastomuutta. — No kun on niin puhdas! Mutta sellainen on jotain — yliluonnollista.

Ja summattoman yliluonnollinen on sekin metafyyssillinen päämäärä, jota eurooppalaiset kirjailijamme kai tästäpuoleen, hänen jälkiään noudattaen, tavoittelevat: tila, jossa me ikiuskollisina, sukupuolettomina rakastamme omaa rakkauttamme. — Emmekö olekin näin joutuneet päistikkaa keskelle nykyaikaisen kauneudenpalveluksen pyhiä lehtoja, pudonneet sinne kuin mitkään rosmot vuorenkupeelta? Eikö edessämme ole juuri sen kuuluisan taiteellisen uskonnon kunniaportti, vai?

INTO I.: Hm, hm!

KALLE: Uskaltaisiko ottaa ja astua sisään. — Eihän kysymys ole pelkästä uskonnosta, vaan *taiteellisesta* uskonnosta, ja sen eteen sosialistikin polvistuu. — Mutta olenpa siitä kunniaportista nähnyt suoltuvan sisään monen, jollen juuri suden, niin kuitenkin ketun lammasnahoissa, ja arvioin nyt, etten ole Mikkoa pahempi.

Ihana onkin näköala edessämme. Tämähän on silkkaa renessanssia! Ajatella,

että meidänkin kalseassa nälkämaassamme! Ja nyt jo, kun pimeimmät perukat tuskin ovat ehtineet kunnolleen tottua selvän ruisleivän onneen.

Niin, tällaista siis näemme: Klassillinen tai romanttinen maisema ylevää tyyliä. Puilla, rakennuksilla ja ihmisillä heroiset rotupiirteet. Mutta kuulutaan puhuvan suomea — »eurooppalaista suomea». Mistä se puhe ja laulu ja laklatus? Kaikkialta: maasta, vesiltä, puista, taivaan kaarelta. Papukaijatkin tunnustavat tunteensa papukaijattarilleen — seraafisella suomenkielellä, tosin ranskalaisin sitaatein.

Madonnia, diivoja piedestaaleilla, leposohvilla, mitä moninaisimmissa asenteissa. Jumalanpalvelusta täällä harjoitetaan. Täällä on pyhä kolmiyhteys: isä Eros, — joka joutavasta pojanvekarasta on patvinut aimo patriarkaksi; säädyttömät, aidantakaiset suut kyllä parjaavat häntä parittelijaksi, mutta he saavat tuomionsa —; poika Yli-ihminen, — joka, siipiratsun selässä, lennättää vapahtamaan ihmiskuntaa matalasta maankamarasta; säädyttömät panettelevat häntäkin, sanoen hänen ratsastavan rankkitynnyrillä, mutta he eivät tule vapahdetuiksi —; ynnä tytär Naiskauneuden Henki, — varsinainen palveltava, jonka eteen jokainen kiltisti kumar-

tuu; hänen sukujohtonsa tosin on hiukan epäselvä, äidistä kun ei ole tietoa, — vaikka olisi aidan takaa tullut ja sinne jälleen kadonnut.

Mitä näemme, kuulemme ja tunnemme edelleen: palvelustaan toimittavia uskovaisia, molempaa sukupuolta, juhlaکورuisina; tanssien hulmetta, musiikkia, pöydän ilojen ylistystä puhein ja lauluin; viinien, myskin, pyhän savun ja myrrhan tuoksua. Jumalaisetkin ovat ahkerasti mukana. Myös ylijumalatar, aluksi marmorisen ylpeä, sulaa ja taipuu iltapuolella.

Sanalla sanoen: juhlatunnelma.

Ja kaikin puolin erittäin opettava juhla. Saamme perinpohjaisen todistuksen siitä, että nainen — eroottinen nainen — on yliihmisen yli-ihminen. Suomalaista miestä varsinkin on moitittu jäykäksi. Se on vale ja väärä puhe. Katso hänen notkeuttaan lemmenleikin kaikissa koetuksissa! — Vaikka todella: leikkiä se ei enää hänelle ole, niinkuin hänen jumalattarelleen. — Ihaile hänen jalkansa kepeyttä yhä kaameammassa kuolonkarkelossa: kultaisen kytkyen hän ansaitsisi kaulaansa, niinkuin hyväoppinen sylikoira.

Näes: ilta on langennut maille ja toinen näytös alkanut ja riemun humala huuhtonut pois kaiken jäykän teeskentelyn. »In vino

veritas», näemme kyllä. Historian todellinen kulku paljastuu meille hienoimpia hermojaan myöten. Täällä ei ainoastaan esitetä, vaan täällä tehdäänkin historiaa: modernin miehen kehityshistoriaa. Eikä sitä missään muualla tehdäkään.

Mutta tulokset tunnemme jo. Ne ovat se öinen parku ja aamuinen tyhjän sydänpussin penkominen, josta äsken oli puhe. Ja ihme: jumalattaretkaan eivät enää leikittele. He ovat asettuneet järkeilemään ihmisen »kohtalosta». — Kun runoton aamu avautuu harmaana, lepäävät kaikki pyhät lintuset — kaikki iltaruskoiset unelmat — kynittyinä ja raadeltuina näyttämöillä. Arvasinhan, että ketunhäntäkin on salaa häilähtänyt kunniaportista sisään.

INTO I.: Noo, noo, Pidätkö asemaa näin toivottomana?

KALLE: Itsehän asianomaiset pitävät sitä sellaisena. Itsehän he väittävät olevansa auttamattomasti sen mahdin lumoissa, jonka orgiat, nilloin ruumiillisempina, milloin »sielullisempina», toistuvat suurimmassa osassa nuorinta kirjallisuuttamme; itsehän he vakuuttavat, etteivät heidän hermonsensa kestä leikkausta irti erotismista. Ja mitäs siitä, jos edes heidän miniatyyrielämänsä siinä ahtaassa piirissä pysyisi jollakin tavoin mielenkiintoisena. Mutta suomalaisen her-

mot eivät näy kestävän rakkautta. Ja hänen verensä laimenee siitä nopeaan; hän ei jaksa loppuun saakka ylläpitää edes viehättävää kevytmielisyyttä. Hänen koristeelliset asenteensa ensimmäisen, ehkä todellisenkin, hurmauksen mentyä ovat yhtä suurta taidetta kuin räätälin mallikuvat. Hänen kokeensa suoriutua älyllisellä (=älykkäälläkö?) leikittelyllä elämystensä tilityksissä on kiduttavaa kuin elävänleikkely; sillä siinä ei ole sittenkään todellista temperamentin vapautta. — Mutta ehkä enemmän perversi tulos tämän suvun rakkaudenjumaloinnista on tuo useinmainittu veretön saalas, jolla tuskin milloinkaan on muuta ollut kuin värisevä hartaus vahakuvamadonnien edessä, ja joka juuri verettömyytensä keventämänä on keinotellut itsensä eroottisen metafysiikan huipulle.

INTO I.: Koetapa vaan häätää isä Erosta ja madonnia pois. Toivoakseni hänen vaikutuksensa tuohon suuntaan ei ole ulottunut niin laajalle kuin luulottelet; ja sitäpaitsi, arvattavasti hänen vallallaan on kaikkina aikoina ja kaikkien kansojen keskuudessa ollut syvempi perustansa, jota ei kukaan ole jaksanut juurittaa pois.

KALLE: Hullun yrittystä se olisikin. Halitkoon hän! Ja kukin noudattakoon painolakiaan! Mutta pitäköön myös huolen ryh-

distään loppuun saakka — ja sieluntunnustustensa vilpittömyydestä.

Eros oli ennen kiltti, banaalin leikkisä säätyläispoikanen. Kun ei kukaan kasvatanut hänestä rehellistä miehenvastusta, niin hän oppi nopeaan viekkauden ja kaikki nerokkaan hotellinisännän avut: hän osaa loihtia tekoparatiiseissaan esiin sekä maailmallisia että uskonnollisia mielialoja, aina kundiensa tarpeiden mukaan. — Mutta jos joku poikkeusmies pystyy voittamaan hänet viekkauudessa ja varjelemaan verensä läpi hänen mauttomain huvitustensa, niin kukaties hänestä vielä tulee rehtikin mies, kukaties hän joskus kyllästyy ikuiseen ilveilyjen sommittelemiseen. Eroksen — niinkuin muidenkin kulttuurin loiseläinten — voittamiseen tarvitaan vaan juuri niitä taivaanlahjoja, joita tarkimmin saa etsiä Diogeneslyhdyllä.

INTO I.: Taisit päästä taas rakkaaseen moraaliisi!

KALLE: Kuulepas: mitä ne ovat ne ihan-teelliset »asiat», — totuuden, siveyden, naisliikkeen, keuhkotaudin y. m. s. — joita sinunkin puhtaasti esteettiset hermosi sentään sietävät jonkunlaisena taiteen kilpenä, — muka »velvoittavien olosuhteiden» takia —, ja joihin kai pseudoindividualismikin enteistä päättäen vielä turvautuu, nopo-

teltuaan luiksi omat esteettis-eroottiset elämyksensä? Tuollainen asia taiteessa on kuin esim. ruumiin vapaata liikuntaa vaivaava umpisuolen lisäke, joka haitatta poistetaan. Ei sellainen aatteellinen taide tuuliajolla olevan hätävarana mitenkään nosta miestä.

Mutta »moraali» — tahdon paremman puutteessa käyttää vanhaa, pannanalaista käsitettä eetillisuus —, siis eetillisuus ei ole mikään »asia». Se ei ole mikään ulkonaisella silmällä todettava ominaisuus. Päinvastoin. Eetillisellä luonteella ja persoonallisella tyyllillä on sama salaisuus: se ei ole missään näkyvissä niin, että jokainen poropeukalo voisi sitä osoittaa: »tuossa se niksi on»; mutta sokeakin tuntee vaistollaan sen läsnäolon niinkuin sähkövirran. Eetillisuus on syntynyt suuren runouden mukana, se kuuluu runouden elimistöön. Eetillisuus on runouden hengitys.

Mies, jolla on hyvät keuhkot, hengittää vapaasti ja vaivattomasti. Ne toimivat niin huomaamattomasti, ettei hän usein muistakaan niiden olemassaoloa; — niinkuin velvollisuutensa täyttäjää ei ole syytä muistaa niinkään usein kuin velvollisuutensa laiminlyöjää. — Keuhkotautinen taas, joka mielellään salaisi muilta sairautensa, muistaa joka hetki keuhkojaan ja koettaa

suurella huolella ja vaivalla päästä samaan hengityksen tasaisuuteen kuin tervekeuhkoinen. Me seuraamme myötätuntoisina hänen ponnistuksiaan, kun huomaamme hänen taistelevan vakavasti itse tautia vastaan; mutta jos huomaamme, että hänen huolensa onkin etupäässä vain saada salatuksi luontevan naamion taa tilansa — viis itse taudista! —, niin me kylmenemme melkoisesti.

Hyväkeuhkoinen kirjailija sietää tarpeen tullen elämän kellarikerrostenkin ilmanalaa. Mutta hän ei tunkeudu sinne pannakseen näytteille urhoollisuutensa tai ihmisrakautensa, tai hekumoidakseen hädän ja mätänemisen tunteissa; sitä tekee vain dilettantti tai dekadenttinen luonne: moni turmelee itsensäkin saadakseen osalleen saman säälin, mistä nuo kurjat elävät. Puhdasverinen taiteililija ei viihdy siellä useammin eikä kauempaa kuin mitä todellinen inhimillinen mielenkiinto vaatii. Hän ei taitelijana harjoita hyväntekeväisyyttä. Hän on liian ylpeä omistaakseen itselleen elämän lapsipuolten vaistoja, vaikka hän intuitiivisesti ymmärtääkin ne yleensä paremmin kuin se, joka tekeytyy heidän kohtalotoverikseen. — Luulen että huonokeuhkoinen voi usein paremminkin »akklimatisoitua» mihin ilmanalaan tahansa, — paitsi raakaan, puhtaa-

seen ulkoilmaan. Mutta hän »akklimatisoituu» helposti myös sellaisen ympäristön vais-toihin ja älylliseen tasoon. Ja pöyhkeässä eksentrisyydessä yli varojensa eläjää luonto usein rankaisee sillä, että kääntää näkyviin hänen sisäpuolensa: erittäin ahtaan sovin-naisuusihmisen. Kun sitten sellainen ehtii n. s. älyllisyyden asteelle kehityksessään, niin millä hysteerisellä tarmolla hän pin-goittaakaan traagillisen aspektinsa yli maan ja taivaan! Millä nälkäisen reportterin tark-kanäköisyydellä hän onkiikaan turvattoman lähimäisensä kohtaloista esiin vähäisimmät pettymykset, paisuttaakseen niistä aivo-koneistossaan tärisyttäviä draamoja! Millä ammattinsataitavan mestarin tyydytyks-sellä hän naulaakaan kohtalon marttyy-reina ristinpuihin pieneen elämäänsä tyyty-väisiä ihmisiä yhden toisensa jälkeen! — Mutta sellainen taide ei saavuta luonnollisen hengityksen vapautta.

INTO I.: Vain pieni kysymys jälleen väit-teidesi väliin: onko tällainen — vaikka pin-goitettukin — traagillisuuden etsiskely suo-rastaan epämoraalista, — jos nyt taidetta välttämättä on katsottava moraalin kan-nalta?

KALLE: »Moraalin» kantahan väitteit-teni mukaan on taiteen oma kanta: se tuo-mitsee kaiken teennäisyyden ja muun hätä-

valheen. Teennäisyys, kuinka lahjakkaasti se käytteleekin taiteen mekaniikkaa, on todistus sekä sisäisestä epävapaudesta että herkän aistin puutteesta. Sitäpaitsi, eihän sovi turhanpäiten kiduttaa muiden hermoja, jos omiaan koetteleekin.

Taiteen eetillisyyys on sen hienoin ja salaisin esteettinen makuvivahdus. Ja sitä ovat pseudoindividualismin poroporvarit häättäneet pois — »sovinnaisuutena»! Käsité »sovinnaisuus» on vaarallinen kuin kaksi-teräinen miekka!

Aika on saanut makustella jo niin lukemattomat makusuunnat ja vivahdukset. Sille olisi jo terveellistä maistaa totisten kohtalojen runoutta. Sen sietäisi jo saada nähdä niitä suuria, rohkeasti yksilöllisiä luonteenpiirteitä, jotka kokoavat kaikki vivahdukset, niin temperamentin kuin älynkin, ja jotka voitollisina kasvavat yli kaiken elämysten runsauden, — yli erotismin kiirastuli-tuskienkin!

On laulettu Prometheus-vaivasta. Mutta missä hän itse on?

Tantalos kyllä kurkottelee käsiään meissä itsekussakin. Mutta hänen tragiikkansahan tiedetään ikuiseksi: miksi vaikertaa sitä?

Keskinkertainen, »traagillinen» taide ei vapahda luojaansa, eikä vaikuta kyllin omanvoiton-pyytämättömältä syrjäiseen: se

vetoaa salaisesti tämän sääliin. Mutta taide, — sehän on ylijäämä siitä voimasta, millä ihminen voitti ajallisen kohtalonsa.

Kirjallisuutemme on tuuma tuumalta rai-vannut tien vapaaksi jokaisen mahdollisen luonteenvivahduksen astua esiin. Mutta eikö joskus ole aika, että näytetään vivahdusten sisäinen yhteenkuuluvaisuuskin, jos sitä on? Jos sitä on, niin eikö silloin pidä olla myös sitä sielullista jännevoimaa, joka lopullisesti tilittää sukupolven pyrkimyksen? Sen tilityksen suorittaa vain uskollinen luonne, — ei virheettömin, vaan vapautunein ja tahdoltaan puhtain ajan lapsista; ja pätevin ilmaisu sille on se, missä kukin murros-aika on ennenkin lukenut oman todellisen historiansa: draama. Sellainen jalo draama-tyyppi kuin »Mäster Olof» on juuri siksi niin kantava, että siihen on jyrkkäpiirteinen yksilö seestyneimmällä hetkellään tiivistänyt oman ja oman aikansa kuohunnan, projisioiden puolueettomasti oman itsensä laajempaan elämänpiiriin.

INTO I.: Mutta johan nykyaikana on so-vittu siitä, ettei draama ole nimenomaan ainoa paras kirjallinen taidemuoto.

KALLE: Miksei. Voihan lyhyt runo olla parempi kuin pitkä näytelmä. Muoto syn-tyy sisästäpäin; jos taiteellisesta tuotteesta sanomme, että se on yksinkertaisesti hyvä,

niin arviointimme sisältää senkin, että teoksen muoto on ainoa paras, — nim. sille elämänsisällölle. — Mutta minä väitän, että hyvän draaman syntyminen on todistus synteettisimmästä runoilijapersoonallisuudesta. Se vaatii aluksi ja lopuksi sitä, mikä ihmisessä on aina kalleinta: samaista luonteen uskollisuutta. Se rankaisee kipeimmin, vaikka huomaamattomimmin, kirjailijan sisäiset laiminlyönnit.

Mitä draaman uudestasyntymiseen meillä tulee, niin meidän näyttää olevan parasta tyytyä hurskaksiin toivomuksiin. On kai harvinaista, että lukkarista tulee pappi —.

Mutta kunhan nyt aluksi päästäisiin irti siitä varhaisvanhasta, näivettävästä ja luonnettatypistävästä nihilismistä, joka peittää alleen vihertäviäkin maita kuin lento-hiekkapilvi. Sietäisi todella paljon vapauttaa ja vahvistaa sitä henkistä sävyä, jota kutsutaan »suomalaiseksi psyykeksi». Yksisen — ainakin kirjallisuudessa hyvin menestynyt — kalvetustauti on tuo nihilismi toisinpäin käännettynä: huumorin puute. Eikö niin sinustakin?

INTO I.: No jaa, en tiedä. Onhan meillä oivallisia kaskunkertojia, on älyniekkoja, joilla ei ole pienimpiäkään taipumuksia murjottelemiseen, on iloisia komediainsepittäjiä, joilla ei peukalo ole keskellä kämmentä.

KALLE: On, onpa kyllä. On kyllä suku sitäkin tavaraa.

Eikä toki ihme. Pitäisihän meidän kuuluman erikoisilla huumorin lahjoilla armoitettuun kansaan. Ehkäpä Kivi hyvinkin vaistosi oikein, arvioidessaan suomalaiset maailman humoristisimmaksi kansaksi.

No niin, meillä on siis kaskunkertojia, ehkä oivallisiakin, on suruttomia älyniekoja sekä ammattinsa tuntevia komediainsepittäjiä, suku itsekutakin lajia. Minä tahtoisin lisätä, ollakseni kriittillisestä innostani huolimatta sentään puolueetonkin: on meillä myös huumorin oraita.

Äskeisessä luettelossasi et näes vielä pääsyt huumoriin asti. Kaskunkertoja voi sukeluudellaan, eleillään viehättää yleisöään. Ja hyvä niin. Mutta hän ei *eo ipso* ole humoristi. Eikä paremmin ole älyniekkakaan, jos hänen ylevin avunsa on älyn pääskykepeys. Suuret humoristit ovat luullakseni järjestään aikanaan murjotelleetkin, — se ei tietysti useinkaan ole sairautta, kuten monet uskovat, vain todistus temperamentin syvyydestä. Tuskin tarvitseisi esimerkkejä mainita: Shakespeare, Cervantes, Burns, Gogol, Kivi, Fröding, kaahmaistakseni joukosta ensimmäiset. Strindbergin synkkä intohimo rauhoitti usein kiihkoaan välkkyvän huumorin suvannoissa. Ibsenin karhun-

iloittelun pohjalta taas kumisee hänen totinen päätöksensä, joka myös on ilmeisesti »murjottelussa» avartunut. Saksalaiset ovat enimmäkseen »Weltschmerzin» tai yksivakaisen eepillisyyden runoilijoita, mutta useimmissa on kuitenkin henkäys huumoria. Ranskan todelliset humoristit ovat vanhain aikain miehiä: Villon, Rabelais; Ranskan nykyisemmässä kirjallisuudessa on älypääisyys, »henkevyys», siro mutta usein teennäinen tunneleikki voitolla: se voi hetkensä huvittaa, mutta ei yritäkään vapauttaa syvemmälle patoutuneita kohtalontuntoja. Siltä ei puutu häikäilemättömyyttä, mutta rohkeutta.

Mutta huumori vapauttaa, vapahtaa. Huumorikin on maailmankatsomus. Se on maailmankatsomuksistasovinnollisin, vaikka ei suinkaan leväperäinen. Se on ylpeä ja rohkea maailmankatsomus, mutta salaa hymyllään sekä ylpeytensä että rohkeutensa, etteivät yksivakaiset ja heikot sitä säikkyisi. Se tietää senverran, ettemme elämän viimeisestä tarkoituksesta tiedä mitään; mutta se ymmärtää sen lisäksi, että ihminen on paljon kestänyt ja voi kestää vielä enemmän, että kukin noudattaa paino- ja vetovoimalakiaan kuten maa ja kuu, eikä pääse kohtalostaan nurkumalla. Se ei lyö leikiksi olemisen päämäärää, jonka palvelukseen

sekin tuntee olevansa syntynyt, mutta kyllä ihmisen tärkeyden ja turhat pyyteet, jotka se tuntee voittavansa: tässä kaksoistunnossa on sen nöyryys ja ylpeys, ja se silta, joka yhdistää sen uskonnolliseen mielialaan.

Huumori on — mutta minä huomaan, että jos tahdon tyhjentää tämän sanan, niin saan kiertää sitä kauan, niinkuin mirrikuumaa puuroa; on kai lopultakin tyydyttävä vain aavistukseen siitä, mikä itsekin on vain aavistus.

Aavistus oikeuden täyttymisestä siinäkin, missä ahdas järki on keksivinänsä ikuisen vääryyden ja järjettömyyden.

Olemme tottuneet pitämään suomalaista kansanmiestä jurona; ja epäilemättä syys-täkin. Vielä enemmän olemme moittineet häntä osaansa tyytymättömyydestä, tyyneydestä ja turhasta napinasta; eikähän hänessä tietysti niitäkään ominaisuuksia ole liian vähän. Mutta uskon, että kukin n. s. sivistysihminen voisi häneltä, — tai t. s. kansan ydinainekselta — oppia vielä paljon aivan henkisiä avuja: ennen kaikkea sitä mielen tasapainoisuutta, millä solutaan elämän pahojen säiden läpi. Hän kyllä kiusaantuu ja kiukustuukin ja voi sanoa turhan sanan vaivoistaan; mutta luulenpa, että hän voisi sälyttää hartioilleen monta prosenttia

kokomaailman syntitaakasta, ennenkuin hänestä liukeneisi niin paljon surun kyyneleitä kuin mitä tyypillinen nykyajan traagillisuuden runoilija vuodattaa yksien lemmenkaihojensa murtamana. Surkeampi ja tylsistymään alttiimpi on se ihmistyyppi, josta Heidenstam täydellä pilkansyöllä, ensin hahmoiteltuaan ne:

— — — stora, starka karar,
som dricka öl och äta stek»,

laulaa edelleen:

»De säga, att de lida:
Vad pressar deras bröst så hårt?
Att skriva vers är det så svårt,
att hjärtat börjar svida?
När skalden på en timma
kan gråta full en fingerborg,
då tror man sist att skaldens sorg
är att han ej kan rimma.»

Kansanmiehen ovat katkerat koettelemukset yllyttäneet synkkään satiiriin ajallista sekä iankaikkista kohtaloa — sortavaa maan mahtimiestä sekä välinpitämättömyyttä taivaan valtiasta — vastaan. Mutta sikäli kuin hän on alkanut tulla toimeen omillaan ja päässyt vapaan miehen itse-tuntoon, hän on käsittänyt humoristisen elämänviisauden ylemmyyden. Hän on tul-

lut tuntemaan, että avoin hymyily on paras sotisopa pahuutta vastaan ja peloittavin voimannäyte; että se on ulospäin yhtä tehokas kuin katkera sana, mutta sisäänpäin, hänelle itselleen, enemmän kuin hätäpuolustus: suoranainen voitto. Satiirin suola on epäilemättä erittäin tarpeellinen apu alkeellisimpien ihmisoikeuksien suojaamiseksi, — varsinkin näin raakana aikana kuin meidän. Mutta huumori on laajempi ja ihmistä itseään tyydyttävämpi, siksi myös positiivisempi avu: se on näet sisimmältään hänen luottavaisin tapansa suhtautua omaan itseensä ja sisäisiin kohtaloihinsa.

Vain puhdas tunto on altis humoristiseen katsomustapaan. Ja sellainen katsomustapa laajentaa joka hetki mielenkiinnon piiriä. Se saa oman pienen minän suuret surut unhoittumaan, ja herättää uteliaisuuden — ja siitä sykähtävän osanoton — kaikkia Luojan käsialoja kohtaan. Se vapahtaa meidät ulos ristiriitaisten pyyteidemme saarroksesta, mutta sitoo meidät suureen ihmisyyteen vapaaehtoisella yhteydentunteellamme. Se on eetillisen kuten älyllisenkin luonteen hienostunein ilmaus.

Miten on jälleen »modernin psyyken» laita? Edellä usein mainitusta luonteen raukeudesta saa selityksensä nykyajassa ylen tuntuva terveen ja kirpeän satiirin puute.

Ja milloin sitä ilmestyy, niin huolestuneet yhteiskunnan tuet hyökkäävät hätärumpujen luo, voittaakseen sen äänen. Ja niin voimakkaita kapinallisia maa ei näy kasvavan, että ne todella voisivat nostaa sotaliipun. Ajan tympeydestä ensin kiusatut kokevat kohentaa aikalaisiaan suurpiirteisellä päätöksellä. Ja kaunistahan sekin. Mutta paatos on sittenkin epäilystä vastaan hiukan turvatonta; ja sen kintereillä kiittää hysterialan syöjätär, niellen sen ellei huumori sitä ehdi pelastaa hoiviinsa.

Tahtoisin väittää: me kiinalaistumme. Kenkä puristaa kyllä itsekunkin jalkaa, mutta se on kiinalaista, — siroa, nousevan muodin mukaista. Jalkoja on kavennettava, on luotava meillekin rotujalka. Kipua kyllä sopii kaunosanaisesti kuorossa valittaa, sillä se on musiikkia; mutta kenkä on pyhä kalu, sitä ei sovi heittää jalastaan eikä sen mittoja muutella. Ennen näivettykööt räpylät.

Kun viha ja kapinallisuus on näin vähissä, — missä sen nimellistä sentään tapaa, se on sangen umpimähkäistä, — niin saati sitten voittoa huumori. Onhan sen oraita, kuten sanottu, siellä täällä. Mutta kuka on oikeastaan nostanut sen täyteen mahtiinsa? Joku maan hiljaisista, joku kansakunnan nimettömistä ehkä. Mutta niistä, joiden

pitäisi edustaa henkisiä suuntia, joilla kuuleman mukaan tulisi olla korkeammat maailmankatsomukset, — kuka niistä on jaksanut laajentaa huumorin lahjan persoonalliseksi maailmankatsomukseksi?

Kyllä moni mielellään kirjoittelee komedioja ja ilveilyjä itsensä-ulkopuolisista aiheista. Mutta kuka on kyllin seestynyt suhtautuakseen omaan sisäiseen maailmaansa samalla myhäilevällä ymmärryksellä kuin lähimäisten eloon ja oloon, — vetämättä samalla suutaan klovnin-virnistykseen? Olakseen persoonallista, huumorin ei tietysti tarvitse olla nimenomattain omaan minuuteen kohdistuvaa subjektiivisuutta. Päinvastoin: kuta varmemmin se laajentaa valta-alueitaan yli välittömien elämysten, kuta johdonmukaisemmin »objektiivista» se on, sitä luotettavammin se vaikuttaa sisäiseltä maailmankatsomukselta, — maailmankatsomukselta, joka vapahtaa miehensä sisäisistä pulmista ja ajan tullen voittaa jokaisen humoristinkin sydämessä asuvan raskasmielisyyden. Edellämainitut suuruudet vahvistavat tätä vakaumusta huumorista. Suuri humoristi — kuten muukin suuri taiteilija — projisioi aina omaa minuuttaan siihen maailmaan, jonka hän luo. Niin on varmaan nerokkaan Tanskan prinssin tuska, ivamieli ja ylivalentainen iloittelu poreillut

Shakespearen omassa sydämessä jo kauan ennenkuin hänen mielikuvituksensa tavoitti Hamletin hahmon. — Lyyrillinen itsekoh-
taisuus huumorissakin taas on kuin luovu-
tettu lunnas tai kuin sinetti, joka täyden-
tää uskontunnustuksen pätevyyden.

Kun meillä nyt on niin runsaasti juuri välittömiin subjektiivisiin elämyksiin poh-
jautuvaa kirjallisuutta, kun meillä on niin viljalti yhteiskunnan »sovinnaisuuksista» y. m. sorrosta vapautuneita temperamentti-ihmi-
siä, niin eiköhän olisi kohtuus odottaa, että mieskohtainen elämäntilitysikin alkaisi jo kääntyä tunnoiltaan vapautuneemmaksi? Kukaties sielu silti pysyisi yhtä draamalli-
sessa vireessä — joskin joustavammassa, —, vaikka sen pinnalla välkehtisi joskus naurun tai edes hymyn väre; en tarkoita kuitenkaan sitä tylsämielistä naurua ja hymyä, jonka varassa hervoton luonne koet-
taa pysytellä mielenkiintoisena viimeiseen asti. — Kukaties vielä voitaisiin ottaa ne totiset ihanteet, kysymykset ja »päivän polt-
tavat», jotka koskevat koko yhteiskunnan elämää, hiukan vähemmän juhlallisesti, hiu-
kan arkipäiväisemmin, ja siksi hiukan läm-
pimämmin: vähäisellä huumorin höysteellä. Mikäli niihin jollakulla on totista harras-
tusta. — Kenties jälleen virkistyyisi epiikan henki, joka niukin naukin, henkiahieverissä,

on läpäissyt kirjallisuutemme »punaiset vuodet» ja josta ei luulisi eläjää tulevan ilman lemmenliittoa huumorin kanssa.

Tämä näkemyksen ja tunteen uudistus tapahtuu siis uskoni mukaan vain kirjallisuutemme luonnolliselta pohjalta: siten, että se niin sanoakseni suurempi teknillinen helpous, millä suomalainen sielu ehkä jo toimii, ottaa käyttövoimansa maalaiselämän kokoomista pääomista. Runottaren ei tarvitse pelätä talonpoikaistumista. Se voi luoda muodot niin hienot kuin haluaa, ja jos sisältö saakin uuden sävyn, niin kyllä maalaisielussa on henkistä ylimyksellisyyttä niin paljon kuin terve individualismi suinkin kaipaa. — Tätä tietä ovat kehittyneet kirjallisuutemme kantavimmat kyvyt ennen kuten nykyäänkin; ja taivottavasti tältä pohjalta tapahtuu yleinen lämmön ja rehdin miehuuden nousu, ennenkuin kylmenneitten aivojen jääkausi alkaa.

Sillä aivot eivät vielä kohota ihmistä luomakunnan herraksi. Aivojen voima ei sinään ole edes älyä. Inhimillinen älykyys on synteettisempi lahja; siihen kuuluvat yhdessä kaikki ne ominaisuudet, joita olen pitkin matkaa kokenut selvittää korkeimmalle ihmistyyppille luonteellisiksi: intuitiivinen eetillisuus, huumori ja uskonnollinen mielenpohja, — ja jotka itse

asiassa ovat saman jumallahjan eri vivahduksia.

Kuten huumori elävöittää silmää ja tekee älyllisen terävyyden joustavaksi, niin se hienostuttaa myös niin sanoakseni eetillistä makua. Uskonnollinen mieli taas on eetillisyyden pohjavoima. Uskonnollisuus ja huumori ovat kaksoissisaruksia. Että ne usein ovat ainesosina toisissaan, siitä ovat varsinkin monet kansanmiehet — luullakseni tyypillisimmät suomalaisista — ilmeisinä todistajina. Minkä uskonnollisuus syventää huumoria, sen taas huumori vapauttaa uskonnollisen tunteen yksivakaisuutta ja antaa rikkaampia värejä sille. Uskonnollisuus ja huumori ovat yhdessä elämän todellinen suola. Ja samasta juuresta ne lähtevät; niiden yhtymäkohta on se aavistus maailmanmenossa täyttyvästä oikeudesta, josta edellä olen puhunut.

Laajimmilleen kasvaneena uskonnollinen tunne velvoittaa yksilön ikäänkuin vastamaan koko maailmanmenosta: »sinun kohtalossasi on kysymys itse elämän periaatteesta; jos sinun sisäinen mikrokosmoksesi kestää, niin kestää kosmos; jos sinä lankeet, niin mikä velvoittaa ketään muutakaan pysymään voittoisana pystyssä?» Jottei heikko kuitenkaan sälyttäisi liiallista kuormaa kannettavakseen, vaan olisi sitä uskollisempi

vähässä, niin se esittää hänelle saman velvoituksensa rohkaisevammassa muodossa: »käytä elämän lahja ja leiviskäsi parhaasi mukaan!» Tässä minusta on uskonnon ensimmäinen ja viimeinen vaatimus, — muu on sitten mielialaa.

INTO I.: Vain sana taas. »Muu on mielialaa.» Mutta eikö uskonto ole kokonaan mielialaa, — kauneudenhartautta, rakkautta? Velvoitushan kuuluu etiikkaan.

KALLE: Mutta mielialakin on joskus tunnettava vaatimuksena, jos aiotaan näyttää toteen se. Ja tuo uskonnollinen velvoitukseksi selkeentynyt tunne on eetillisen vais-ton lähtö- ja tukipiste.

Nykyajan esteettinen uskonnollisuus on ollut ja on liian yksinomaisesti mielialaa. Siitä puuttuu useimmiten sitä persoonallista elettä, josta puhuu sydämen intohimoinen tarve. Se on raukeata tai ainakin hieman koristeellista tunnelmaa. Ja ennenkaikkea se on ylen rajoitettua, se on hartautta maisemien tai (varsinkin!) naiskauneuden edessä. Se on tähtien ja madonnain kumartamista. Se on usein kaunista sellaisenaan, mutta pitemmän päälle hiukan epäluotettavaa: siinä ei ole välitöntä suhtautumista ihmiselämään. Kuta paljaampana inhimillisyyys avautuu näkyviin uskonnollisesta tunnustuksesta, sitä kauniimpaa se

lopultakin on. Uskonnollisia käsitteitä ja mielikuvia ja tunnustuskaavoja kyllä tulvii nykyajassa. Ei ainakaan meidän kirjallisuudessamme maailmankaikkeus luojineen ole ollut muulloin niin muodissa kuin nykyään. Mutta onko aikamme kyllin alkuperäinen mieleltään omaksuakseen totisen lapsensuhteen elämän luojaan? Ja kyllin vaatimaton ja syntyään muistava, tunteakseen hartautta sen todellisuuden edessä, mikä leviää kauneuden pyhättöjen ulkopuolella? Tätä sopii ainakin kysyä.

Tuntuu siltä kuin nykyisimmän uskonnollisuuden kanssa yksilöllisyys ei mielellään tekisi liittoa; luonnollisesti seuraus edellisen koristeellisuudesta. Tuskin saavatkaan uskonnollisten luonteiden nimeä ja arvoa esim. ne realistisen kauden pelottomat, jotka sydäntäynnä tuskaa ja rakkautta avasivat meille näkölinjat arkielämän runouteen? Mutta kyllä ne temppelien sulohämyssä polvistujat, joiden katse harhailee korkeuksiin siksi, etteivät he jaksa rakastaa köyhää kotiaan.

Ilmeisesti aikamme sisimmät uskonnollisetkin juonteet jälleen ovat perua siitä köyhästä kodista. Maaseutu on anteliaasti keskinnyt kirjallisuuttamme huumorilla runsaudensarvestaan; ja uskonnollinen mielikin, mikäli sitä on, on maaseudun lämpöi-

sin lahja meille. Sydämen yksinkertaisuus ei hevin menesty kulttuurin kultavasikkain ympärillä.

INTO I.: Niin, niin, sieltähän yksinkertaisten luota kaikki hyvä tulee! Sieltä varmaan vielä Messiaskin meille, vai?

KALLE: Sinäpä sen sanoit! Se on todella minun yksinkertainen uskoni.

Messiaastahan on puhuttu, ehkä häntä joku odottelee vieläkin. Eipä hän taida maanittelemalla sentään ilmestyä, ja saattaa olla Jumalan kiusaamista puhua niin suurista asioista. Kun eivät niinkään arvolliset kuin Aabraham ja Saara rohjenneet oikein uskoa saavansa enkelin kautta luvattua perillistä, — tosin he silloin olivat jo iälliset.

Mutta jos ottaisi uskoakseen odotuksen täyttymiseen, niin en ymmärrä muuta kuin että sen tulevan suuren pitäisi ennenkaikkea kohottaa suomalaisuus synteettiseksi henkiseksi sävyksi. Että hänen pitäisi omaksua perinnökseen isien —

INTO I.: ja äitien! —

KALLE: aivan niin: — ja äitien kokoomat pääomat. — Pääomat ja sydänomat. — Että hän siis edustaisi suomalaista temperamenttiä, kasvaisi syvimmälle omaan maahan painuvista juurista — ja kohottaisi latvansa niihin korkeuksiin, joissa yksinäi-

syys on voima ja rauha. Vain siitä, joka on luu kansansa luusta ja liha sen lihasta ja joka elää loppuun saakka uskollisesti oman kohdalonsa, vain siitä voi odottaa uuden ajan alkajaa. Sillä hänen tulee puhdistaa ja koota, ja vetää jyrkät ääriviivat sille maailmankuvalle, minkä hän luo omista ja oman kansansa kohtaloista. Se suurpiirteisyys tulee rakentumaan juuri rikkaista yksilöllisistä näkemyksistä sisäisten luonteenvaistojen varaan, — eikä ole sukuakaan sille kuolleelle »monumentalisuudelle», jota nykyään arvoitetaan nimenomaan kansalliseksi, koska se on epäyksilöllistä ja perustuu asiakirjoihin. — Se on samalla intuitiivista ja plastillista, — uskallan näet arvioida suomalaisen näkemyksen erittäin plastilliseksi —, mutta ei välitä siitä luonnepiirrosten teko-
klassillisuudesta, joka mukamas ylentää muutamat nykydraamat malleiksi alottelijoille, ja jossa kaikki olisi ehkä hyvinkin paikoillaan, jos siihen vielä lisäksi tulisi itse pääasia: samainen intuitiivinen näkemys.

Mutta turhia! Toiveet ovat hurskaat ja hyödyttömät. Aika vaahtoa edelleen, ja jos me ravintoa pyydämme, niin saamme kiltisti maistella niitä vähiiä terveen veden kalasia, joilla ajan virta silloin tällöin ar-
mahtaa nälkäämme; mutta monet niistä

suurista meidän lienee otollisinta päästellä verkoistamme jälleen niiden omaan elementtiin.

Meidän on kai paras vartoa nöpöttää, ja sillävälän — olla uskolliset vähässä. Luulen, että hyvällä tahdolla voitaisiin esim. paljon puhdistaa edes sitä elementtiä ja tehdä se viihtyisämmäksi kaikille, kiiskille niinkuin viattomalle salakallekin. Saisihan kiiski silti kiiskinluontonsa pitää, kun vaan antaisi hengitystilan toisellekin.

Mutta näissä vesissä on hyvillä syöntipaikoilla — ehkä liian makeista ulkomaanruuista — syntynyt jonkunlainen virma tai sokaiseva humaltumus, että häätää pois toisiaan saaliin ääriltä, vaikka itsekullakin lajilla ja perhekunnalla olisi kyllä syödä siitä. »Me olemme vetten valtiaat, sillä meillä on voima!», häristelevät yhdet ja painuvat liki pohjaa kylmyniskaisina vaanimaan. »Me olemme laajinta lajiperää ja hetken herrat, emmekä sure huomista: après nous — meidän jälkeemme rutto!» ilkamoivat toiset herkuiltaan. »Mutta me olemme korkein laji, sillä me olemme kylmät ja halveksivaiset!», ja nämä kolmannet tuijottelevat värisevin katsein ja jäykistyvät verettömien pahansuopaan vihaan.

Mutta pyrkii olemaan niin, että kauneimmat kalat viihtyvät muualla ja tulevat

omillaan toimeen. Kunhan nousee se suuri merestä ja tekee puhdasta — —!

No niin, minusta ainakin sietää kysyä: eikö ole asema joteskin tällainen? Eikö klikki- ja puoluehenki ole mennyt kuin häkä tavallaan älykästenkin ihmisten yläkertaan? Sitä ei syrjäläinen oikein käsitä, mutta niin tuntuu olevan, käry sen sanoo. Ja kyllähän häly nykyisen sivistyshistoriamme sisäisistä draamoista tuolloin tällöin saavuttaa laajemmankin julkisuuden. Sitä *on* sentään draamallisuutta vielä modernienkin verissä. Ja diplomatia on hienosyistä kuin kulttuurimaassa konsanaan.

Ties kuinka paljon meillä onkaan valtioita valtiossa, kirjallisia pikkuruhtinasuntia. Ja maan suurimmat kyvyt itsekussakin. Arvaa sen, että jotakin siinä syntyy, kun näin kilvalla tehdään kulttuuria. Ihmetöitä siinä syntyy, eikähän vähemmällä pääse eteenpäin. »Kehitys» ei oikein sovi nykyiselle, sähköajan ihmiselle, — vaikka »luonnontieteellistä maailmankatso-mustahan» tunnustetaan.

Kun haastattelet yhtä seurakuntaa, niin kuulet pian, että se toinen puolue ei ole elämäniässään muuta tehnyt kuin syntiä ja lahjattomasti sitäkin! No, onhan edes »temperamenttiä» siinä puheessa. Ja sitten jännitetään tietysti kaikki hyvä tahto, ettei

mistään pirahtaisi kuuluviin sanaa kiitokseksi noille syntisille. Ryötät häiriötä vain saattavat kunnon ihmisten laskuihin. — — Ja muutamille tulee synniksi jo pelkkä olemassaolo ja se, että rohkenevat jotakin tehdä, — vaikkeivät jalkaansa astu päivän sankarien teille.

Mutta omassa seurakunnassa, kokomaailman eteen siellä uurastetaan. Ja ihmeitä syntyy.

INTO I.: Mutta eikö kuitenkin ole luonnollista, että henkiheimolaiset liittyvät läheisesti yhteen, edustamaan määrättyjä suuntia ja ajamaan laajakantoisia asioita? Ja hienoinen oman arvon liioittelu, — sehän on usein, kuten tiedetään, omiaan innoittamaan ihmistä yhä ylevämpään hengenlentoon.

KALLE: Ei ole kysymys etupäässä henkiheimolaisuudesta. Hyvä, jos sitä olisi josakin, — oikein taattua ja totista. — Ja millä heimokunnalla *on* mitään »suuntaa»? Tai laajakantoisia »asioita» »ajettavana»? En näe niitä, ainakaan sellaisia, jotka kohottaisivat jonkun ryhmän ryhmänä koko kiistatanteren ylle.

»Hienoinen» — usein hyvinkin karkea — omahyväisyys on todellakin innoittanut yksiä ja toisia kajahtaviin ohjelmajulistuksiin. Mutta tuskin etemmä.

Eiköhän se mitä heterogeenisimpiä ihmisiä kokoova »henkiheimolaisuus» tavallisesti ole — klikkihenkeä.

Mitä ovat klikit? Olen kuullut sattuvan sanan, jonka tahdon lainata tähän: klikit ovat »kalkkiutumia» taiteen elimistössä.

Klikit ja puolueet rakentavat paljon turhia kiusoja muiden, sekä syyllisten että syyttömäin tielle. Mutta äskeisestä määritelmästä selviää, että kipeintä turmiota nämä kalkkiutumat harjoittavat sisäänpäin, niihin elimiin, joiden loisiksi ne ovat lyöttyneet. Ne vähitellen kuivettavat sykkivät suonet ja kurovat kokoon sydänpussia.

Otan rohkeudekseni lausua edelleen eräitä arveluja. Luulen näistä kalkkiutumailmiöistä (otaksun ensinnäkin niitä todella oleviksi ja olleiksi) osittain selviävän sen, miksi niin monet suurta lupaavat niin vähässä määrin täyttävät lupauksiaan. Vaikka ponnistelevatkin johonkin suuntaan, eivät vapaudu rehtiin täysimittaisuuteen kuitenkaan.

Sillä ensinnäkin klikkihenki on erittäin viekas opas teoreettisuuteen. Se rajoittaa alkuaan vapaankin yksilön mielenkiinnon ja ihailun niihin temperamentteihin, jotka ovat omassa seurakunnassa edustettuina. Se vaatii kaihtamaan jokaista muuta temperamenttiä, — vaikka mielessään tuo kah-

littu voi parhaina hetkinään kyllä myönnellä, että »asuu ihmisiä vuortenkin takana». Heikon veren on niin mieluista taipua teoriain turviin. Kaikki omat ja ystävien pyrinnot ja kyvyt, varsinkin muodolliset, merkitään lakitauluihin sääntöinä, joista ei hevin armoa anneta vieraalle. Vähitellen itsekritiikin kärki tylsyy ja omantunnon valppaus omia tekoja ja pyyteitä kohtaan uinahtaa rakkaitten ystävien tuuditukseen. Pääasiaksi jää, että taiteenpalveluksen hyväksytyt ulkonaiset muodot täytetään (— mutta täyttyvätkö ne teoriain mukaan?); henkinen suunta ja sisällön arvo ei ole niin arka pykälä. Ja kun on kysymys »vuortentakaisesta» miehestä, niin sisäinen pyrkimys ei paina ylös toista vaakakuppia, jossa ovat muodolliset lainrikkomukset.

Toisakseen tämä teoreettinen muodollisuus luullakseni hyvinkin kannustaa toiseen turhuuteen, hutiloimiseen, monia, joilla on ulkonainen käsite »vapaus» keppihepo-pegasuksenaan.

Niin että eiköhän »kalkkiutuminen» yhtä hyvin kuin lahjojen hutiloiminenkin ole ottanut meidän kirjalliselta taiteeltamme monta kaunista voittoa, ehkä kauneimpia?

Kuinkahan moni voi kehua itselleen tehneensä totta kyvyistään alusta loppuun —.

Kuinkahan monen *ei* olisi syytä rukoilla

edes sydänkammioissaan: »Herra, varjele minua ystävistäni!»

— Vai mitä sinä sanot —?

INTO I.: Hm, hm!

KALLE: Niin, niin: hm, hm! Paha kai olisikin, jos muuta sanoisit. Jos sanoisit »jaa», niin se olisi paha, jos sanoisit »ei», niin sekin olisi paha, sillä se ei taitaisi olla totuus.

Olkoot nyt nämä asiat tälläan. Parasta kai on jo minun lepuuttaa kieltäni ja sinun korvaasi. Sitten koetan, jos sallit, hetken kuluttua jatkaa kirjallisuus-kysymyksen häntäpäästä: arvostelemisesta. — Olet kuunnellut pitkään, — ties kuinkakin hartaasti, vai? Oletko jotakin ottanut onkeesikin?

INTO I.: Hm, hm! — Olen minä huomannut, että sinäkin sanot: »me!»

KALLE: Monin paikoin, hohoi, monin paikoin —!

INTO I.: Vai arvostelemisesta saan nyt silmäni korvani täyteen. Saanko luvan arvata, ettet arvoita arvostelemista kovinkaan arvokkaaksi, — paitsi tietysti omaa puoskaroimistasi.

KALLE: Se tietty. Varsinkaan en sellaista »arvoittamista», joka vasta antaa taiteelle sen arvon tai arvottomuuden. — Ja mitä arvosteleminen on? Tiedät kyllä, jos uskallat sanoa.

INTO I.: En uskalla, sano sinä, uljas!

KALLE: Pahansuopuutta.

INTO I.: Kas niin, kas niin, pyhä veli! Arvasinhan, minä arvasin. Mitä vielä?

KALLE: Joutilaisuutta.

INTO I.: Prikulleen! Mitä vielä?

KALLE: Sangen kohtuullisia älyn lahjoja. — Mitä vielä? — Vaivoin salattua kauraa, klikkipeliä, puoluemoraalia, teeskenneltyä ihanteellisuutta, valheretoriikkaa, »tärkeyttä» — »viktisyyttä», kuten myös sanotaan, — lahjattoman maineenhimoa,

lavertelua ja koulupoikatieteellisyyttä, loiseläimen rakkautta uhriinsa, sitä, että Pegasus on heittänyt selästään, y. m., y. m. s. kauniita taipumuksia, pyyteitä ja vajavaisuuksia. Sinä jo mainitsit puoskaroimisesta.

Siinähan sitä jo olisikin aluksi »arvoa». Näitä arvoja kun jakelee taiteenkin hätäavuksi — —.

Mutta katsokaamme, mitä se sitäpaitsi saa — ja jossain tapauksessa *voikin* — olla. Tämäkin mitali on kuvitettu kahden puolen.

Se saa ja voi ja se pitääköön ylpeytensä olla taiteen aseveli porvarillisuutta vastaan. Porvarillisuuden ikuisesti sama, ihmisen sisimpiä tarpeita vastaamaton hyötymoraali olkoon arvostelunkin perintövihollinen. Sen kukistaminen on tietysti mahdottomuus. Mutta jos arvostelu ottaa toimiakseen elävänä suojamuurina porvarillisuuden sekä julkista ahdistelua että salaista käännytysintoa vastaan, niin sillä on elämäntehtävä, yhtä pitkä kuin taiteenkin.

Ei ole ehkä ensinkään tappioksi taiteelle, jos sen edustajat »julkisessa sanassa», akatemioissa y. m., nauttivat jonkinlaista yhteiskunnallista arvoa, käyvät porvarillisessa maailmassa kohtalaisen »normaaleista» ja vakavista henkilöistä. Jos heillä lisäksi on ne elimet, joilla taidetta tajutaan, sekä rehti rakkaus siihen, niin he voivat vaikut-

taa positiivisemmin kuin monet hurma-
henget, jotka pyhässä yksinkertaisuudes-
saan puhuvat taidetyöstä kuin yleisesti
tunnustetusta ammatista konsanaan.

Taiteen itsensä ei sovi käydä herättele-
mään hurskaan unta nukkuvaa yhteiskun-
nallista oikeudentuntoa. Sillä taide puhuu
eleillä, ja se kieli on vallasväelle latinaa, ja
vieläkin oudompaa. Yhteiskunnan pylväille
on puhuttava suurisuisilla mörssäreillä kova-
rakeisinta järkeä, muita aseita vastaan he
ovat kyllin raudoitettut. Tuollaisten porva-
rillisesti jokseenkin täysikäisten taiteen tulk-
kien työksi, — he kun voivat tarpeen tullen
käytellä käsitteitä ja järkipäätelmiä — jää
siis hoidella tätä mörssäritulta.

»Taidekysymyksessä yhteiskunnallisen
kehityksen kannalta» heidän senvuoksi on
ensinnäkin havaittava toinen puoli ja toi-
nen puoli (molemmat »puolet», huomaa tar-
koin, *puolustukseksi* taiteelle): sivistys- ja
juriidishistoriallinen sekä kansallistaloudel-
linen. Siksipä hänellä pitää olla koko joukko
tietoja, proosallisia tietoja. Hänen pitää,
kysymyksen edellistä »puolta» esittäessään,
tietää mainita, että moni muu, nykyään hy-
vinkin arvokas ammatti on aikoinaan lähte-
nyt yhteiskunnan vakavien tarkoitusten ul-
kopuolelta, siis rekisterin »alapuolelta». Paitsi
että tiede —, jota moni porvari nykyään

kunnioittaa sen sisäänastuessa nousemalla seisomaan, joskus laskeutumalla polvilleenkin, — on palvellut monta kovaa koivuotta teologian palkkapiikana, olisi puhuttava monen vieläkin kunniallisemman elinkeinon merkillisistä vaiheista. Onhan kauppalainsäädännön historiassa jaloa yhteiskuntaoikeutta valaisevia esimerkkejä hyvin paljon: tapulioikeudet, tulliseikat y. m. Lääkäriammatti kai on aikoinaan ollut hyvinkin hengenvaarallinen, — en tarkoita erityisesti potilaille, vaan heidän parantajilleen hengenvaarallinen. Leipurin-, räätälin-, teurastajan- y. m. s. ammateista minä en ainakaan tällä haavaa muista tätä asiaa koskevia seikkoja; ehkä joku tietää niitä. Tosi-taiteelliseksi työksi laillistettu maantierosmous, sotilasammatti, on tunnettu alkujuuriltaan niin ilmeisesti jumalaiseksi, että se on aina ollut yhteiskunnan perustus ja ylpeys; mutta menepä yksityinen ja ala käyttää julkisesti oman käden oikeutta, niin pian sinut »kutsutaan järjestykseen», jottas ymmärrät ... — Tällaisilla esimerkeillä vedotaan juriidiseen järkeen; porvarillista sydäntä taas voi vaihteeksi järkyttää kuvailemalla sitä liikuttavaa huolenpitoa, millä niin monet vaatimattomat arki-ihmiset kuolinvuoteiltaan muistavat kaukaisten maitten pakanoita —.

Mutta vielä tehokkaampi taiteen puolustajan on vedota siihen niin sanomaani kansallistaloudelliseen puoleen. Nerokas ja dialektista metoodia nasevasti käyttävä asiain tuntija voi otollisella hetkellä todistaa taiteen vaikutuksiltaan *lähes* tieteellisen kansallistalouden veroiseksi. — Tässä kansallistaloudellisessa puolessa on oikeastaan jälleen kaksi, — sanoisinko: kaksi pykälää. Pääpykälä on taiteemme vaikutus »kansainväliseen mielipiteeseen». Luemmehan usein sanomalehdistä, että »jälleen on ulkomailla huomattu se ja se etevä taiteilija». Taiteilijasta on siellä suuressa maailmassa johdettu hänen kotimaahansa ja koko sen taiteeseen, ja on tyydytyksellä »pantu merkille», että sielläkin päin aletaan nousta kansainväliselle kulttuuritasolle. Suuret sivistyskansat pitävät meitä pian miltei pikkuserkuinaan. Ja sehän on suuri ansio, — ei niin taiteelle, kuin yleensä »meille», s. o. maan ja kansan virallisille edustajille. (Jos miehellä on hyvä juoksijahevonen, niin enemmänhän siitä mies saa kunniaa — ja kultaa — kuin hevonen itse.) Kun näet hätäpäivät päälle saavat, niin »me» luotamme »eurooppalaiseen opinioon»: onhan »meillä» henkinen arvomme, jota ei saa loukata, onhan meillä taiteemme kilpenämme, joka tunnetaan ja tunnustetaan — Euroo-

passa. — Ja sen sanan päälle me ryyp-
päämme.

Toinen pykälä, tärkeä sekin taiteen puolusmiehen muistaa, on taiteen välittömästi kansaamme hyödyttävä ja ylentävä vaikutus. Onhan esim. kirjallisuus omiaan innostamaan penseätä nuorisoa lukutaitoon, joka on hyödyllinen kaikissa ammateissa, sitäpaitsi se tarjoaa usein tarpeellisia tietoja sekä ohjaa ylevämpään mielenlaatuun, — onhan kyllä kirjoissakin monenlaisia. — Entä kuvaavat taiteet! Esim. punainen aapiskukko, — kuka laskee sen historiallisen arvon jo tähän asti! — Ja niin pois päin. — Ja jos kaikkien sivistysahjojen seinät saisivat kielen ja inhimillisen puhelahjan, mitä ne taiteisivatkaan lausua ja todistaa: isänmaallista juhlistä, joissa kansallisen taiteen hengengetär on kunniavieraana istunut pöydän yläkulmalla ja hurmannut alttiita sydämiä. — Ja edelleen: jos estetiikan professoreilla onkin kyllin ainesta menneitten aikojen taiteessa, niin rakastaahan yleisö sukkelia, henkeviä ja tuoreita arvosteluja; ja kun nyt monilla sanomalehdillä on erityiset henkilöt tyydyttämään tuota yleisön mielihalua, niin onhan aivan tarpeellista, että on taiteilijoitakin, jotka synnyttelevät näitä henkilöitä varten aina uutta, aina uutta arvosteltavaa.

Näin monelta kannalta peloton arvostelija voi »arvoittaa» taidetta porvarillisen hyötyihmisen edessä. Voipa hän, kun oikein yltäy, kansallisesti huolestuneita taiteen isiä vastaan väittää, että taidettakin on kohdeltava kunniallisena elinkeinona, jonka *pitää* kannattaa sellaisessa maassa, missä mikä tahansa taiteen *selostaminen* kannattaa; että runoruhtinaan kuuluisa sana »viheriästä oksasta» on vihdoinkin runoiltava uudelleen: saakoon taide itsekin käydä jo siitä jalantuesta, siitä viheriästä oksasta; että taiteella on aivan oma tarkoituksensa, jota se ei saa hetkeksikään laiminlyödä: kun *tiedettä* harjoitetaan vain sen itsensä takia ja arvioidaan *vain tieteen* kannalta, niin mitä järkeä on siinä, että *taiteelta* evätään nuo luonnolliset oikeudet, — taiteelta, joka kuitenkin yleensä liittyy paljon likeisemmin elämän vaatimuksiin kuin tiede.

Mutta jos arvokas arvostelija-ystävämme riihaantuu oikein äärimmilleen, niin hän yllyttää nuoria, todelliset edellytykset omistavia taiteen taimia: »Puskekaa eteenpäin, pojat! Kerran kuitenkin on päästävä sen tien päähän, millä te nyt rynnistelite. Ei sovintoa virkahengen kanssa! Jos te taivutte pakosalle, niin mikä muukaan sukupolvi on velvollinen jäämään uskolliseksi? Jos ette pääse eteenpäin, niin pysähtykää

tien oheen ja tarttukaa lapioon ja kuokkaan: se on hiljainen ja ylpeä, ja omaa mieltänne tyydyttävin vastalauseenne!» — Ja sitten hän lausuu heille rohkeasti palan — Runebergia: Sandelsin sanat sillankorvalta Sven Tuuvalle.

Tähän saakka esittämäni katsantokannat voin koota siihen yleiseen ponsilausemaan, että arvostelu ei saa olla syntynyt niinkään taiteen vajavaisuuksien takia kuin yleisön henkisen elimistön puutteellisen kehityksen vuoksi. Siksi sen täytyy osata puhua eri kannoilta ja eri äänilajeissa. Turtuneinta paksunahkaisuutta sen pitää kovistella edellä esitetyin keinoin: järkiopetuksella ja ivalla. Tämä on sen lähetystehtävän ulkonainen puoli.

INTO I.: Puoli —.

KALLE: Niin, »puoli», — tai oikeastaan: tuskin kolmanneskaan. Sillä ne sisäiset »puolet» vaativat sittenkin enimmän huomiota.

Pääasianaan arvostelu pitääköön yleisön johtamista taiteen sisimpään, taiteen näkö-, kuulo- ja ajatuselinten välittämistä niille, jotka pitävät itseään maallikkoina eivätkä uskalla — usein eivät taidakaan — ottaa itse välittömästi vaikutelmia. Mutta arvostelu varokoon tekemästä karhunpalveluksia taiteelle. Sen sopii aina muistaa, että »yleisökään» ei ole alusta loppuun eloton

möhkö, jota täytyy nuijimalla herätellä ja purettua kuin sylivauvaa. Yleisön kainous kyllä tunnetaan: »emmehän me osaa arvostella, emmehän me osaa käytellä taiteen mittapuita, meidän käsityksemme on tietysti aivan subjektiivinen». Kunpa arvostelu olisi aina edes niin korkealla. Kunpa arvostelija aina tietäisi, että *hänenkin* käsityksensä on subjektiivinen — ja että niin tulee ollakin. — Mutta olen varma siitä, että juuri tämä yleisön tottumattomuus artikuloimaan vaikutelmiaan — jotka kyllä usein voivat olla syvemmät ja itsenäisemmät kuin ammattikriitikon — on johtanut arvostelijoita siihen itsepetokseen, että heidän monopolinaan on taiteen selittely ja arviointi. Heillä kun on aina valmiina kielellä termit ja arvosanat, niin helppohan heidän tosin on antaa alkeisopetusta ja loistaa herkkäuskoisten edessä. Nykyään kyllä melkein kuka tahansa kyllin häikäilemätön suoriutuu julkisen arvostelun ulkonaisista pulmista: historiallisia tietoja antavat moninaiset kirjat ja kun tulee puute kauniista ja tyhjän sanovista lauseparsista, niin vilkaisee vain päivän sanomalehteä.

Mutta arvostelija, joka tahtoo olla *selittäjä*, *valaisija*, joka ei itse tahdo loistaa, vaan avata tietä taideteoksen sisäiselle valolle, hänellä täytyy olla sitä, mikä on harvi-

naisinta: sisäistä näkemystä. Muun puolesta hän sitten kyllä tulee toimeen.

Olisi jo melkoinen edistysaskel, jos jokainen »arvoittaja» tajuaisi paremmin kuin nimetön ja asiaton »maallikko», miltä kannalta yksityinen taideteos on otettava. Miltä kannalta filoloogi tarkastelee kielitieteellistä tutkimusta? Ei suinkaan siveysopin tai yleisen terveydenhoidon kannalta! *Ainoastaan* filoloogiselta! Mitä mittapuita filosoofi (ja asianymmärtävä maallikkokin) asettaa filosofiselle teokselle? Kansantaloudenko mittoja? Ei, vain filosofisen tiedon ja ajatuksen. — Niinikään tunnustetaan karjanjalostukselle oma päämääränsä, jota kohti esim. teoloogin teoriat eivät sitä kanna ensinkään. — Mutta miten suhtautua taidetuotteeseen! Siinä kumma! Mutta selviää sentään sekin: suhtaudutaan kaikilta »kannoilta». Arvostelija ja vakavammat yleisöstä painavat älypäänsä yhteen ja selittävät esim. kirjaa: »*Puhtaasti taiteelliselta* kannalta ottaen tämä teos ansaitsee kiitosta; mutta sen *filolooginen* puoli ei ole aivan tyydyttävä; ja myöskin *kansallisen* taiteen ja *siveysopin* kannoilta meidän täytyy lausua epäilyksemme.» Historiallisen kertomuksen sitten on vielä kuvuttava tieteellisyyden muuri, tiedon kultasäkit selässään kuin Makedonian Filippok-

sen aaseilla. — »Puhtaasti taiteelliselta kannalta ottaen . .», — huomaa jo ensi sanoista, että ne herrat eivät ole tottuneet ottamaan mitään — puhtaasti!

INTO I.: Rakas ystävä, minä olen jo hiukan levoton sinun puolestasi. Etköhän potkiskele nyt pussissa: kun vähän aikaa sitten olit täynnä eetillistä intomieltä —?

KALLE: Nii-in, mutta puhuinhan taiteen omissa nimissä, koinhan takitilaan selittää eetillistä luonnetta puhtaan taiteen omaksi luonteeksi, eetillisyyttä sen jaloimmaksi aistiksi. Kiivailen nytkin vain käsitteiden sekoittamista vastaan ja pyydän suojata tuhmudelta taidetta, joka on siveellistä aina, milloin sillä ei ole epämoraalisen tendenssin tai luonteettomuuden tunnusmerkkejä. En näe olevani pussissa.

INTO I.: Entä se kansallistaloudellinen propaganda, jota juuri pääsit suosittele-masta arvostelijoille, entä se?

KALLE: Se ei ole taideteosten selittämistä, vaan taiteen n. s. periaatteellisen, poliittisen ja kansallisen arvon todistelemista sellaisena aikana, jolloin sen elinehdot ovat uhatut, — ja sellaiselle mahtiväelle, joka muuten välittää viisi itse taiteen sisäisistä arvoista.

Näitä sisäisiä arvoja, siis taiteen olemusta, etsiessään arvostelija sensijaan ajattelee sitä

yleisöä, jolla on omakohtaista taiteentarvetta ja joka pääosaltaan ei nähtävästi kuulu maan suurellisiin. Silloin hänen täytyy tarkoin pysytellä taiteellisen katso-
mustavan piirissä, jottei sekaantuisi vie-
raisiin käsitteisiin. Siellä sisäpuolella hänen
sitten sopii antaa älynsä loistaa, kyllä siellä
tilaa on tarpeen mukaan. Ja parhaiten hän
palvelee sekä taidetta että yleisöä, jos ei
vartavasten laskeu omalta koroitettulta as-
teeltaan kansantajuiselle tasolle, vaan koet-
taa selvästi ja yksinkertaisesti — niin että
kansakin voi häntä ymmärtää — sieltä yl-
häältä tulkita hienointa käsitystään taide-
teoksesta. — Eikö näes varsinainen kansan-
tajuisuus ole sitä, että puhuja heittää aja-
tusten painolastin laidan yli ja pieksää
tuulta tyhjillä sanoilla —? Se on vain sää-
liä: ettei rakkaan yleisön elimistö miten-
kään rasittuisi.

Eräs käsite-ero taiteen selittäjään ja »arvoit-
tajain» olisi muistettava ennen muuta: nim.
ero »kansallisen» ja »suomalaisen» välillä.
Jokaiselle on päivänselvää, ettei kaikki
Suomessa tehty — siis jollakin tavoin »suo-
malainen» — ole »kansallista». Mutta
viimemainittua käsitettä on kuitenkin erin-
omaisen helppo käytellä otollisissa tapauk-
sissa. Sillä »kansallisen» tunnusmerkit ovat
sangen ilmeiset: sellainen on todistettavasti

esim. kirja, jonka sivuluku alkaa nousta sinne 400—500:n seuduille ja jossa *ei* ole määrättyitä, sopusointua häiritseviä ominaisuuksia. *Suomalaissävyinen* kirja minun mielestäni on sensijaan yleensä ulkonaisesti vähemmän tukeva, mutta sisäisesti positiivisempi: se vähä, mitä siinä on sivuja, on täysiveristä taidetta. Käsitettä »suomalainen» (= luonteeltaan suomalainen) on siis paljon vaikeampi käytellä, se kun on määriteltävä aivan sisäisin tunnusmerkein.

Mutta se ero mielestäni arvostelijan olisi kuitenkin huomattava, vaikka se on vaikeakin. Sietäisi nim. *henkistä sävyä* tarkata enemmän kuin yleensä tehdään; t. s.: ajemmin esittämäni mietteet vaativat arvostelijaa suhtautumaan taiteeseen rotutuntoisemmin. Jos rotutunto on kirjallisuudessamme kitulias, niin vielä vaivaisempi, jos mahdollista, se on kritiikissä. Ainakin tässä suhteessa kirjailijat ja heidän arvostelijansa suggeroivat toinen toistaan. Kuinka yli olkain toisiaan katsellaankin, niin salaisesti kuitenkin tehdään toisilleen mieliksi: ollaan »moderneja». — On vallan merkillistä esim. verrata ameriikkalais-saksalaisen Meyerin tutkimusta suomalaisesta kirjallisuudesta useimpiin kotimaisiin samanaiheisiin teoksiin. Kuinka vähän ravitsevia ja rohkeita ajatuksia onkaan suomalainen kirjallisuus

herättänyt jälkimäisten tekijöissä, kuinka pinnallinen ja tehoton heidän näkemyksensä on! Muukalainen, vaikka hänellekin jää laajoja aloja suomalaisesta sielusta hämäriksi ja suljetuiksi ja vaikka hän toiselta puolen taipuu liian varomattomiin arviointeihin eräistä uuden ajan indiviideistä, hän on kuitenkin tuonut ilmi verrattomasti syvempää — ja tietoisampaa! — suomalaisen temperamentin tajua kuin suomalaiset itse. Germaanina hän on kyllin yksilöllinen katsoakseen kirjallisuuttamme sisästäpäin, ja kyllin ajan muotisuunnista piittaamaton, antaakseen luonteen puhtaudelle tarpeellisen kunnian.

Mutta tyypillisin meikäläisistä taiteentulkeista on se, joka ei mitään pyydä omalle sisimmälle minälleen, joka vihkiytyy kerassaan »aatteiden» palvelukseen, — yksi »kansallisen taiteen», toinen muun valtasuunnan; kolmas, laajanielu, ahmii taas hyvään makoonsa kaikki, mitä suinkin taritaan.

Tämä on sitä, että taiteeseen ei suhtauduta puhtaan inhimillisyyden kannalta. Mikä lähtee mistäkin diletantismista.

INTO I.: Diletantismiin kai jokainen arvostelija lopultakin jää; ja eiköhän hän tee alunperin parhaiten, totuttautuessaan mahdollisimman vähän omakohtaiseen arvioi-

miseen, — eipä tule tehneeksi silloin suurta vääryyttä ketään kohtaan.

KALLE: Eikä suurta oikeutta ketään kohtaan. — Mutta tuollainenkin itseystään luopunut tekee sentään helposti vääryyttä, varsinkin hyvin yksilölliselle taiteelle: hän luovuttaa niin helposti ne perintökirjat, joilla hän ihmisenä voisi vaatia jotakin omalle itselleen, luovuttaa ne pois jonkin ryhmäkunnan tai vieraan aatteen hyväksi. Ja silloin tapahtuu vääryys, eikä hän huomaa sitä. Itsekieltämys ei läheskään aina ole moraalia.

Sillä vain temperamentti-ihminen ymmärtää toistaan. Ei sellainen vaahtoava ja roihuava, — sillä hänellä ymmärrys on tavallisesti vähisssä ja hän talttuu liian kesyksi aikanaan. Vaan sellainen, jolla on tiiviit omakohtaiset elämäntunnot, ja joka niihin luottaen rohkenee sekä myöntää että kieltää.

Leväperäisin ihminen ei ole sisäisesti laajin, — tai hän on sitten kerrassaan sortunut pois saranoiltaan. Ja se, joka aina myöntää, ei koskaan myönnä täysin keuhkoin. Eikä toisella ihmisellä ole hänen tunnustuksensa tarvetta.

Ahdasmielisyyttä meidän kritiikissämme kyllä on, vieläpä hyvällä idulla kaikkia niitä muitakin arvostelijahyveitä, joita tämän

keskustelumme alussa mainitsin. On ymmärryksen jos hyvän tahdonkin rajallisuutta, — mutta vähän oikeudenmukaisen valinnan uskallusta ja vaistoa.

Vähän eettillistä rohkeutta tulkitsemaan sitä itse luonnon säätämää oikeutta, että vain elinkelpoiset saavat periä maan.

INTO I.: No nythän sinä korkealle sijalle nostit arvostelijan.

KALLE: En liian korkealle, mutta tarpeeksi korkealle, että taivaan puhtaat tuulet ylittyvät häneen. Hän ei ole se luonto, joka raivaa tarpeettomat tieltä — vaikka moni arvostelija pitää sellaista uskoa itsestään. Heikkojen oma heikkous, turhien oma turhuus kaataa heidät aikoinaan. — Hän on vain osa luonnon elimistöä, ei tärkein, mutta kyllin tärkeä ollakseen velvoitettu valppauteen — ja kehitykseen, hänkin. — Olen jo puhunut yleisön »purettamisesta». Se ei ole arvostelijan tehtävä. Hänen tehtävänsä — nim. ruuan valintaan nähden — on olla sinä elimenä, joka mahdollisimman selvien omakohtaisten kokemusten perusteella, siis mahdollisimman varmalla pätevyydellä arvioi, mitä inhimillinen luonto ottaa sulattaakseen, mitä ei.

Kehittynyt aisti määrää myös sen tavan, millä hän tuo ilmi sanottavansa. Hän suhtautuu »aiheeseensa» samalla tavoin kuin

taiteilija omaansa: oman kokoutuneen ja herkenneen mielensä pohjalta. Hän ei tökkää peukaloitaan teoksen liitteisiin, hajoittaakseen rakennelman yleisön jalkoihin; hän tutkii mieluummin silmillään ja tuntosarvillaan, ja uskoo, että yleisökin voi jotain nähdä. Hän ilmaisee enemmän äänensä sävyllä, tyylin vaihtelevilla eleillä — hänelläkin saa ja pitää olla eleitä — kuin niillä summittaisilla, kaikkein kansantajuisimmilla laatusanoilla, joita esteettinen agronoomisielu niin mielellään käyttää.

INTO I.: Agronomi —?

KALLE: Jotain sinnepäin —. Tarkoitan sillä tuota esteettisen tieteen »tulokset» tuntevaa, jolle taide-kritiikki on hänen tiettensä kansantajuisuttamista. Minulla on niin korkea käsitys arvostelemisesta, että se on lähes yhtäläisessä suhteessa käsitteelliseen estetiikkaan kuin itsenäinen maanmuokkaus agronomitieteeseen.

Onpa oikeastaan syytä puhua, kuten onkin puhuttu, »arvostelun runottaresta».

On tiettyä, että hyvä runoilija — eikä aina tarvitse olla kovin hyväkään — tekee pian arvostelijastaankin runoilijan. Tai ainakin runollisen. Se ulkonainen runollisuus ei sentään arvostelijalle ole aivan tarpeellinen; sensijaan, jos hänen mieli syventää arvostelun käsitettä, hänessä täytyy olla

kappale runoilijaluontoa. Siitähän oikeastaan olenkin jo puhunut: taide vaatii tulkiltaan ulkonaisista — puolueiden, teoriain — rajoista vapautunutta persoonallisuutta, temperamenttiä, intuitiivista katsomustapaa ja sanallisiksi eleiksi herkistynyttä tyyliä; siis aivan runoilija-avuja — ainakin jonkun prosentin itsekutakin. Niistä on kantavin taiteen propaganda aina syntynyt, ei tiedoista ja järkeilystä; ja sillä arvioinnilla on sama tendenssi kuin vapaalla runoudella: mieskohtaisen elämäntunnon suggeroiminen yleisöön. Kriitikko vaan lainaa pääteeman taiteilijalta, ei keksi sitä suoraan elämästä.

Esimerkkinä synnynnäisestä kriitikko-runoilijasta tahdon mainita Oscar Levertinin. — Suurempia arvostelijoita kyllä on, — runoilijoista puhumattakaan. — Minulla on hänestä se käsitys, että hänessä on liian paljon tuota ulkonaista runollisuutta: sanaloistoa, hiukan ohkaista kauneuskaihoa, liian paljon myös kamari-ihmistä ja nähtävästi varman rotutunteen puutetta; sekä että hän on runoilijaluonne, mutta kriittikkona ainakin yhtä välitön ja persoonallinen kuin runoilijana. Hän käytti epäilemättä suurimman osan runoilija-pääomaansa taiteen selittämiseen, vieläpä mielestäni hedelmällisemmin kuin omaan alku-

peräiseen luomistytöhönsä. Hänen näkemysensä on usein arvostelussa plastillimpi kuin runossa ja hänen sielullinen asenteikkonsa pääsee vasta edellisessä täyteen laajuuteensa. Hänen synteettinen runoilijatajunsä tuli hänen päävoimakseen taiteen luonteistamisessa.

Tätä synteettistä luonteiden ja hengensuuntien tajuntaa ei arvostelussamme ole tarpeeksi. Sillä ennenkuin siihen pääsee, täytyy osata valita. Täytyy valppaalla vaistolla eroittaa akanat jyvistä, ja lahjomattomalla oikeudentunnolla nimittää totuutta hyveeksi ja tyhmyyttä tyhmyydeksi.

Mutta meillä moni arvostelija pitää hyveenä sitä, kun puhuu monta lipevää sanaa kirjan kymmenestä %:sta hyviä ominaisuuksia, mutta unohtaa tai mainitsee vain sivumennen ne loput yhdeksänkymmentä % puutteita ja syntyvirheitä. —. Tällaista säälimoraalia näyttää noudattavan moni sellainenkin, jota ei siihen houkuttele puolueintressit. Pelkästä hyvänsuopuudesta tai — tylsyydestä.

Tälläkin asialla on tietysti puolensa jos toinenkin. Jos nuo kirjan edelliset kymmenen % ovat taiteen ydinavuja, niin silloinhan kirja verrattain hyvin vastaa puolestaan ja rehti arvostelu rientää sitä tukemaan, — vaikka sitten yhdeksänkymmentä

% — tai vieläkin enemmän — taiteen *quantumia* olisi jätettävä »rästiksi», tulevaisuuden suoritettavaksi mahdollisuuden mukaan. Silloin arvostelun ei siedä takertua pikkuseikkoihin, ainakaan hylkivässä mielessä. Sillä kuinka monelta voidaan vaatia edes puolet täysistä sadasta prosentista kerrallaan. Ja hekin alkavat olla niitä arvostelun yltämättömiä.

INTO I.: Tokihan lienee asetettava juuri nuo kansakunnan suurimmat, »arvostelun yltämättömät», niiksi täysarvoisiksi mittoiksi, joihin pienempiä kykyjä heidän saavutustensa mukaan verrataan? Jos olet vielä se »kotimaisesti» innoitettu, joka äsken olit, niin tässä pykälässä me voimme luullakseni täydelleen yhtyä.

KALLE: Että siis kuitataan summamutikassa noille taivaan armoittamille täydet sata prosenttia — vain siksi, että he ovat kansakunnan suurimmat! — Sinäpä sen sanoit; niin on tehty, ja tehdään kai edelleen. Mutta epäilen seurauksia, — ne ovat voineet olla sekä heidän omalle että heidän katveessaan kasvaneiden taiteelle vahingoksi. Ja yleisön käsitteet ja arvostelun periaatteet se väärä kunnioitus suurimpia kohtaan on kovertanut ontoiksi.

Se arvostelija-tyyppi, jonka nyt olen ottanut puheeksi, on tehnyt ikäänkuin sopi-

muksen laajimman yleisön kanssa, — useinhan he puhuvatkin monikon ensi persoonassa: »*me* lausumme onnittelumme, — *me* emme ole tyytyväiset j. n. e.» ja kääntyvät joka tilassa hienon tuttavallisesti seurakuntansa puoleen: »Te tiedätte, mitä nykyaika voi jo vaatia taiteelta.»

Tuo mainittu salainen sopimus sisältää vaatimuksena — paitsi sopimuksentekijäin keskinäistä harrasta kunnioitusta — sen, että taiteessa ei saa olla niitä ydinavuja liiallisesti. Ne voivat ikäänkuin — vaatia lukijalta jotakin; mutta kun kerran kirjasta rahan maksaa, niin eihän se muuta saa enää pyytää. Varsinkaan ei mikään saa häiritä »muodon» sulavuutta.

Tämän vaatimuksensa yleisö suggeroi helposti arvostelijaan — tai päinvastoin ehkä on tapahtunut. Ja vähitellen arvostelija unohtaa ei vain säälin vaan oikeudentunnonkin syrjäiteiden tarpoja kohtaan, säästääkseen kaiken intonsa niille, joilla on suurimman kansantajuisuuden lahja. Tämä taas on sitä, että on luovuttu persoonallisista tunteista ja ajatuksista, kuten ennen selitetty; että joko tepastellaan suurten mestarien kerran raivaamilla yhteismailla, joihin lauma on ammoin tottunut, tai muualta hankitaan helposti sulavaa ravintoa. Tällaisessa yleisön-taiteessa arvostelija voi kek-

siä koko joukon toisen, kolmannen, neljännen arvoluokan hyveitä; ydintä vaan ei, ja vähät siitä. Teos on hyvä, koska se on *tarkoitettu* taiteeksi. Ja vallan kiitettävä, jos sillä on ne yleisimmät — nykyään jo kyllä joka toisen kirjoitustaitoisen vallassa olevat — muodolliset »ansiot»: että »suomenkieli soi ja helisee», että puuaines on siloista ja oksatonta, että puhe käy kauniissa kaarteissa.

Arvostelija kuvastelee mielellään omaa älyään, omaa »tyyliään» sellaisessa sukulaistaiteessa. Älyä ja tyyliä kun onkin niin runsaasti siunautunut heille. Jo yksistään kiitollisena siitä, että saa loistaa — varsinkin jos kirjantekijä luovuttaa syvät lunassanansa hyvin helpolla hänelle — arvostelija antaa teokselle suopean siunauksensa.

Eikähän siinä mitä pahaa: vain se, että totisille kyvyille riittää sitten vähemmän sitä »siunausta»; ja se, ettei arvostelu sellaisena pysty kasvattamaan kirjailijoita.

INTO I.: Tuo sana minun on todella ilokuulla. Niin juuri, kasvattaahan arvostelun kyllä pitää, — vaikka minusta etupäässä mieltä ylentävällä kiitoksella.

KALLE: Tuskin kirjailija sentään kovin-kaan monen kiitosta tarvitsee tai tuntee siitä itsensä ylennetyksi. Pääasia hänelle, että saa oikeutensa olla olemassa ja hengittää.

Kasvattavassa mielessä kai arvostelija kyllä usein pitelee kirjailijaa. *Joskus* sellainen kasvatus voi olla mahdollinenkin.

Tuskin koskaan arvostelu on synnyttänyt neroja. Mutta kyvyn itsekasvatuksessa kriitikolla voi olla osansa, niinkuin yleisönkin kypsyttämisessä. Jos itsenäisyyteen kampaileva kirjailija saa täyden luottamuksen arvostelijan intuitiiviseen ymmärrykseen, niin tämä auttaa häntä epäilemättä paljon oikeille perille. Useinhan syrjäinen, ajatteleva ja varmavaistoinen ihminen ymmärtää toista monisyistä luonnetta selvemmin kuin tämä itse itseään. Ja korkeallekin kehittynyt yksilö hyötyy paljon varsinkin sukulaistemperamentin arvioinneista. Kuka tietää kuinka paljon viime vuosisadan loppupuolen eurooppalainen kirjallisuus tehostui ja varmeni rohkeiden kriitikkokykyjen vaikutuksesta. Paljon siitä on puhuttu ja paljon siinä puheessa nähtävästi on perää. Goethen ja Schillerin kirjeenvaihto y. m. vuorovaikutus todistaa pätevästi samaa asiaa.

Mutta sellainen kritiikki, sekin on sentään pitkän yksilöllisen kehityksen tulos. Ja se vaatii avomielistä vuorovaikutusta kykyjen ja viisasten välillä.

Jokaisen omaan kutsumukseensa uskovan täytyy rohkaistua kysymään Jobin

kanssa tietoviisailta: »Kuoleeko viisaus teidän mukanne?»

Ja toinen portinkolkutin meidän kaikkien nykyaikaisten itsetunnolle on myöhemmän runoilijan huudahdus:

»O ihr Guten, auch wir sind
thatenarm und gedankenvoll!»

»Mekin, ystävät, olemme teoista köyhiä ja
ajatuksia täynnä!»

Hinta 1:50